

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra psychologie

Bakalářská práce

**PSYCHOMOTORICKÝ VÝVOJ DĚTÍ TRVALE
UMÍSTĚNÝCH V JESLÍCH**

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Ivanková, R. N.

Autor práce: Kateřina Hanelová

Studijní obor: Sociální práce a charitativní činnost

Ročník: 4.

2011

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 31.3.2011

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Jitce Ivankové, R.N. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Děkuji také své rodině za pochopení během mého studia.

Obsah

ÚVOD	6
1 VÝVOJ DÍTĚTE DO TŘÍ LET	8
1.1 Růst dítěte.....	8
1.2 Motorický vývoj dítěte.....	8
1.2.1 Hrubá motorika.....	8
1.2.2 Jemná motorika.....	9
1.3 Psychický vývoj dítěte do tří let.....	9
1.3.1 Teorie periodizace psychického vývoje.....	9
1.3.1.1 Sigmund Freud.....	10
1.3.1.2 Jean Piaget.....	10
1.3.1.3 Eric Erikson.....	10
1.3.2 Vývoj rozumových schopností a řeči.....	11
1.3.3 Vývoj mezilidských vztahů.....	12
1.3.3.1 Vývoj vazby matka-dítě.....	12
1.3.4 Rozvoj samostatnosti.....	13
1.3.5 Rozdíly ve vývoji chlapců a dívek.....	14
1.5 Shrnutí psychomotorického vývoje.....	14
2 SOCIALIZACE.....	15
2.1 Rodina.....	15
2.1.1 Rodiče.....	15
2.1.2 Sourozenci.....	16
2.2 Vrstevníci.....	16
3 JESLE	18
3.1 Jesle před rokem 1989.....	18
3.2 Současné jesle.....	18
3.3 Jesle v Českých Budějovicích.....	19
4 VÝZKUM	20
4.1 Cíl pozorování.....	20
4.2 Popis sledovaného souboru dětí.....	20
4.3 Popis sledovaného prostředí.....	21
4.3.1 Denní režim jeslí.....	21
4.4 Výzkumné otázky.....	21
4.5 Metodika výzkumu.....	22
4.5.1 Sledované řízené výchovy a volná hra.....	22
4.5.1.1 Tělesná výchova.....	22

4.5.1.2 Rozumová výchova	23
4.5.1.3 Pracovní výchova	24
4.5.1.4 Volná hra	24
4.6 Výsledky šetření	25
4.6.1 Pozorování říjen 2010	25
4.2.3 Pozorování leden 2011	28
4.7 Shrnutí výzkumu	31
4.7.1 Posun u jednotlivých dětí	31
4.7.1 Porovnání skupin v říjnu 2010.....	32
4.7.2 Porovnání skupin v lednu 2011	33
5 DISKUSE.....	35
ZÁVĚR	37
SEZNAM ZDROJŮ	38

ÚVOD

Ve své práci jsem vycházela především z odborných knih profesora Zdeňka Matějčka a Josefa Langmeiera. Zdeněk Matějček se zabýval mimo jiné vývojem dětí v kojeneckých ústavech. Později společně s Josefem Langmeierem sledoval a porovnával vývoj dětí v dětských domovech. Na základě dlouholetých výzkumů vytvořili dílo *Psychická deprivace v dětství*. Jejich přínosné objevy na poli vývojové psychologie změnily pohled na potřeby především předškolních dětí.

Zdeněk Matějček zaujímal odmítavý postoj k veškerým ústavním zařízením včetně jeslí. Dle něho jsou jesle zařízením pro dospělé a děti samy by si je nikdy nevymyslely. Kolektivní péči pro děti doporučuje až od tří let. Teprve mateřská škola je již zařízením pro děti a děti by ji vymyslely, i kdyby v dnešní podobě nebyla. Prostě ji potřebují!¹

Avšak v poslední době přibývají na jesle opět příznivější ohlasy. Příkladem je názor Šárky Gjuričové. Jmenovaná je psycholožkou a rodinnou terapeutkou. „Názor, že matku dítěte do tří let nikdo nenahradí a pokud má vlastní profesionální zájmy, není dobrou matkou, je předsudkem, který svazuje rozhodování rodičů a vytváří napětí mezi nimi. Jsou ženy, které budou v prvních třech letech spokojené stále s dítětem a dítě s nimi, jsou rodiče, kteří se od narození dítěte budou společně různou mírou podílet na výchově dětí, nebo se bude starat jeden z nich s nerodičovskou osobou, a jsou rodiče, kteří budou oba pracovat a využívat jeslí – a děti všech mohou dobře prospívat. Všechny volby si zaslouží uznání a podporu státu. Není jeden optimální model výchovy, ani dětí do tří let. Spokojená matka bývá dobrá matka, i pokud není s dítětem 24 hodin.”²

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, zda současné jesle mohou přispět k rozvoji dětí. Já osobně jsem v jeslovém zařízení zaměstnána jako zdravotní sestra již deset let. Ve svém okolí se setkávám poměrně často s odmítavými reakcemi na jesle. Lidé chápou jesle jako kolektivní zařízení, kde jsou děti stresované a nedokážou si vytvořit správnou vazbu k rodičům kvůli dlouhé a časté odluce od nich. Ve své práci rozhodně nechci jednoznačně jesle obhajovat a tvrdit, že jen jesle jsou pro dítě to správné řešení. Spíše chci přiblížit prostřednictvím konkrétních příkladů průběh výchovného zaměstnání a společné hry dětí v jeslích. Dle reakcí dětí na výchovná zaměstnání a rozvoje jejich zručnosti, vyvodím závěr, zde mohou jesle pozitivně ovlivnit vývoj dítěte. Důležitým předpokladem je změna v pojetí současných jeslí.

Situace v dnešních jeslích vyplývá z toho, jak je nastavena podpora rodičů od státu. Jesle začínají rodiče využívat nejčastěji mezi prvním a druhým rokem věku dítěte. Tím, že mohou rodiče umístit dítě do jeslí jen na kratší dobu a zůstat přitom na rodičovské dovolené, je dítěti umožněna postupná adaptace. Tuto možnost využívá velké množství rodičů. V praxi to znamená, že děti chodí do jeslí maximálně pětkrát do měsíce a rodiče (většinou matky) se postupně vracejí do zaměstnání. V případě, že je dítě v jeslích spokojené a nepláče, může nastoupit k trvalé docházce a prodloužit svoji dobu pobytu v jeslích. Adaptace dítěte na nové prostředí je tedy postupná a snaží se respektovat osobnost dítěte. Případy, že jesle navštěvují děti již od šesti měsíců, jsou v dnešní době ojedinělé.

Děti jsem sledovala při určených výchovách a při volné hře. Pozorování trvalo čtrnáct dní. Po třech měsících jsem pozorování zopakovala. U každé výchovy jsem si připravila podle odborné literatury stupnici hodnocení, abych mohla porovnat posun ve vývoji dětí. Skupinu dětí jsem vybrala z jednoho oddělení jeslí, aby měly všechny děti

---

1 Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. s. 32.

2 KOLÁŘOVÁ, J. *Klíč k jeslím*. s. 10.

shodné prostředí. Děti jsem si rozdělila podle věku do tří skupin.

Bakalářská práce obsahuje teoretickou část a praktickou část. V teoretické části jsem se zabývala vývojem dítěte do tří let, jeho socializací a jeslemi jakožto výchovným a vzdělávacím zařízením. Nastínění vývoje dítěte je důležité pro pochopení mezníků ve vývoji dítěte. Zvláštní důraz jsem kladla na duševní vývoj dítěte, především na vytváření vazby mezi primární osobou a dítětem. Samostatnou kapitolu jsem věnovala socializaci, protože u malých dětí mají první kontakty velký vliv na jeho další vývoj. (V první řadě to je rodina, dále sourozenci, ale také vrstevníci dítěte.) V závěru teoretické části jsem se věnovala jeslím. Kapitola o jeslích popisuje jesle nejen v současnosti, ale také před rokem 1989. Považuji to za důležité, protože rodiče dnešních dětí zažili jesle v minulé době. V praktické části jsem provedla výzkum v konkrétních jeslích. Následuje diskuze, v níž jsem porovnávala dosažené výsledky s dostupnou literaturou.

1 VÝVOJ DÍTĚTE DO TŘÍ LET

Slovo vývoj obecně znamená, že organismus získává nové vlastnosti, stává se vnitřně i navenek složitějším a začíná být více autonomní. Během celého života se člověk vyvíjí. Jedná se o chronický, nepřetržitý proces. Změny můžeme sledovat ve třech oblastech: v tělesném růstu, motorice a psychice jedince. Tyto tři oblasti vývoje spolu samozřejmě úzce souvisejí. Proces vývoje nelze rozdělit do přesně vymezených a navzájem oddělených etap. Jedna fáze přechází plynule do dalšího vývojového stadia. Také je důležité připomenout, že vývoj jedince závisí na vnějších a vnitřních faktorech. Mezi vnitřní faktory patří genetické předpoklady a do vnějších faktorů patří vlivy prostředí, ve kterém jednotlivec vyrůstá. Ve vývoji jedince můžeme rozlišit stadium vzestupné, stacionární a sestupné stadium. Vývojový vzestup, který je typický pro dětství, znamená, že v tělesném vývoji vznikají nové orgány a nové funkce a v duševním vývoji se také objevují nové funkce, které se dále zdokonalují a zjemňují.³

Jedinečnost vývoje u dětí tkví v tom, že vývoj probíhá intenzivně, proto je třeba tomuto vývoji věnovat velkou pozornost. Správný vývoj dítěte pozitivně ovlivní celý jeho další život. Mnozí vědci systematicky sledovali děti různého věku a dospěli k názoru, že je možné určit průměrnou normu pro osvojení určité dovednosti. Toto určení je však pouze přibližné. Důležité pro splnění této normy je nejen věk dítěte, ale také posloupnost ve vývoji dovednosti.

1.1 Růst dítěte

Tělesný růst je do velké míry individuální proces a je ovlivněn dědičnými faktory, ale také prostředím.

Podle Doc. Mudr. Antonína Pařízka, Csc. je hmotnost novorozence průměrně 3300 g u prvorodiček, při dalším těhotenství bývá hmotnost novorozenců větší. Délka novorozence je obvykle 50cm.⁴

V roce má kojeneček v průměru výšku 75 – 82 cm. Porodní váha je ztrojnásobena u chlapců v jedenáctém měsíci, u děvčat ve třináctém měsíci. V období mezi druhým a čtvrtým rokem děti narostou do poloviny své dospělé výšky. Průměrný váhový přírůstek v tomto období činí dva až tři kilogramy za rok.⁵

1.2 Motorický vývoj dítěte

Vývoj motorických schopností nám vypovídá o schopnosti dítěte pohybovat se a ovládat části těla. Rozvoj motorického vývoje závisí na zralosti nervové soustavy, smyslovém vnímání, zralosti svalových vláken a na příležitostech procvičování motoriky. Rozvoj motoriky můžeme rozdělit na rozvoj hrubé motoriky a jemné motoriky. Hrubá motorika se zabývá rozvojem pohybu celého těla a jemná motorika zahrnuje rozvoj pohybu ruky.

1.2.1 Hrubá motorika

Motorické schopnosti novorozence jsou reflexivní pohyby za účelem ochrany a přežití. Mezi základní reflexy novorozence patří Moorouův reflex (rozhození paží), úchopový

---

3 Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. s. 20-22.

4 Srov. PAŘÍZEK, A. *Kniha o těhotenství a porodu*. s.54.

5 Srov. EINON, D. *Naše dítě; rozvoj osobnosti* s.10.

reflex, úlekový reflex, plantární reflex, kráčivý reflex, vyhledávací reflex, sací reflex a tonický krční reflex.⁶

V osmi měsících už umí dítě samo sedět a lézt. V roce děti již obvykle stojí a začínají chodit. Při chůzi rády něco před sebou strkají. V osmnácti měsících dítě vyleze opatrně po čtyřech do schodů. Děti chodí zeširoka, chůze je kolébavá. Ještě neumí nosit objemné předměty. V tomto věku mají děti ve velké oblibě odrážedla. Ve dvaceti čtyřech měsících dítě vyleze na křeslo, chodí do schodů, ale musí se držet zábradlí, kopne do míče a nespadne. Mezi druhým a třetím rokem dochází ke zlepšení rozvoje chůze. Dítě se naučí skákat a při chůzi do schodů se již nemusí přidržovat zábradlí. Začíná si uvědomovat, co je nebezpečná a co je bezpečná aktivita.⁷

1.2.2 Jemná motorika

Ve dvanácti měsících se dítě učí, jak věci pouštět a odkládat. Užívá předměty správným způsobem a umí pomocí nich dosáhnout svých cílů. Vytahuje a zasunuje klíče. V patnácti měsících začíná kroužit zápěstím, ručky pracují nezávisle na pažích, např. ukáže předmět a uchopí jej, několikrát prudce otočí a zavře dlaň. V osmnácti měsících položí jednu kostku na druhou, umí házet míčem, navléká kroužky na tyčku. Kreslí čmáranice, které neznamenaají nic určitého, ale nejsou náhodné. Rádo si hraje s plastelínou, ale ještě nemodeluje. Ve dvaceti čtyřech měsících umí manipulovat s předměty, které nedrží přímo v ruce (hračky na provázku), složí jednoduché puzzle, navléká korálky na šňůrku, klade na sebe větší počet kostek a postaví z nich vysokou věž. Nakreslené obrázky nemají konkrétní obsah, kresba znamená vždy něco jiného, plastelínu rádo válí a krájí. Mezi druhým a třetím rokem začíná kreslit pastelkami, staví docela důmyslné stavby. Při malování má dítě nápad, co bude malovat, ale v případě, že mu kresba připomíná něco jiného, svůj původní plán změní. Začíná modelovat z plastelíny, ale činnost je důležitější než konkrétní cíl.⁸

1.3 Psychický vývoj dítěte do tří let

„Vlastní Já se vyvíjí ve vztahu k jiným lidem. Pro malé dítě to znamená, že způsob, jakým na něj rodiče reagují, určuje jeho psychický vývoj.“⁹

Vývojové změny, které probíhají v dětství, přitahovaly již dlouho pozornost psychologů. Badatelé si uvědomují, že poznatky z vývojové psychologie jim mohou pomoci rozvíjet vrozené vývojové dispozice člověka. Vývoj psychiky je u člověka mnohem složitější než u kteréhokoliv živého tvora.¹⁰

1.3.1 Teorie periodizace psychického vývoje

Jednotlivá období vývoje dítěte chápeme většinou jako kontinuální proces změn. Období vymezujeme podle vnějších kritérií (kojenec závislý na rodičovské péči, batole v jeslích, předškolák apod.). Z psychologického hlediska však můžeme tento proces označit jako diskontinuální. Období ve vývoji je možné psychologicky smysluplně vymezit. Vývoj poté vidíme jako sled kvalitativně odlišných etap. V současné vývojové psychologii jsou zastoupené oba tyto názory. Oba směry se

6 Srov. MORRIS, D. *Dítě; zázrak prvních dvou let*. s. 23.

7 Srov. EINON, D. *Naše dítě; rozvoj osobnosti*. s.28.

8 Srov. Tamtéž. s. 62.

9 KAMMERER, D. *První tři roky života dítěte; průvodce pro rodiče*. s. 224.

10 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s.13.

shodují v tom, že dětství není jen přípravou na dospělost, ale že má specifickou hodnotu a na každém stupni vývoje je třeba jiný výchovný přístup. Současnou vývojovou psychologii nejvíce ovlivnily dvě teorie, a to psychoanalýza Sigmunda Freuda a kognitivní teorie J. Piageta.¹¹

1.3.1.1 Sigmund Freud

Freudova psychoanalýza se soustřeďuje na vývoj pudového života. Periodizace se zakládá na zákonitém přesunu erotogenních zón těla, v nichž dítě získává libost při uspokojování sexuálního pudu. Celkem S. Freud vymezil pět období: orální, anální, falické, latentní a genitální. Do tří let dítěte zasahují první dvě vývojová stadia. *Orální stadium* trvá zhruba první rok života. Zdroj libosti závisí na stimulaci orální části těla. Toto stadium můžeme ještě dále rozdělit na fázi orální závislosti (libost při sání) a na fázi orálně agresivní (růst zubů). V celém orálním období by dítě mělo mít úzký vztah k matce. *Anální stadium* se vztahuje zhruba na druhý a třetí rok života. Pudové uspokojování vychází ze stimulace anální krajiny, především při zadržování a vypuzování exkrementů. Dítě začíná poprvé autonomně rozhodovat.¹²

1.3.1.2 Jean Piaget

J. Piaget rozlišuje v duševním vývoji člověka pět etap: senzomotorická inteligence, symbolické a předpojmové myšlení, názorové myšlení, konkrétní operace, formální operace.¹³

Při rozdělení do jednotlivých etap je pro něho důležitým faktorem rozvoj myšlení. Pro období do tří let jsou důležitá první dvě období. *Senzomotorické stadium* trvá od narození do dvou let života. Děti poznávají svět pomocí pohybů a smyslů a získávají vědomí stálosti objektů. Je to „...období, které předchází vzniku řeči. Můžeme je nazývat obdobím senzomotorickým, protože si v něm kojeneček ještě neosvojil symbolickou funkci. Chybí mu tedy myšlení i citový život vázaný na představy, které by mu umožňovaly zpřítomnit předměty nebo osoby za jejich nepřítomnosti. Přes tyto mezery je však vývoj duševního života během prvních osmnácti měsíců života obzvláště rychlý a důležitý.“¹⁴

Symbolické, předpojmové stadium zahrnuje věk od dvou do čtyř let. Dítě používá slova jako symboly, chybí mu ještě logika, má silné egocentrické myšlení.

1.3.1.3 Eric Erikson

E. Erikson je pokládán za Freudova žáka. Jeho koncepce periodizace duševního vývoje vychází z předpokladu, že si na každém stupni vývoje musí jedinec vyřešit určitý psychosociální konflikt. Posun do dalšího stupně předpokládá zdárné splnění tohoto vývojového úkolu, jinak je vývoj jedince pozdržen a ohrožen. Duševní vývoj, který zahrnuje celé období života, dělí do osmi období: základní důvěra/nejistota, autonomie/stud, iniciativa/vina, vlastní snaživost/méněcennost, identita/nejistota, intimita/izolace, generativita/stagnace, integrita/strach ze smrti. Pro vývoj dítěte do tří let jsou podstatná první dvě období. *První období (důvěra/nejistota)*, jedná se o první rok života, odpovídá orálnímu období u Freuda. Dítě musí získat pocit důvěry v život a ubránit se proti pocitům nejistoty a nedůvěry. Kojeneček, který nedokáže sám

11 Srov. Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 224.

12 Srov. Tamtéž. s.226.

13 Srov. Tamtéž s. 225.

14 PIAGET, J.; INHELDEROVÁ, B.. *Psychologie dítěte*. s. 7.

uspokojit základní biologické potřeby je závislý na stálosti péče a na kvalitě vztahu matky k dítěti. *Druhé období (autonomie/stud)*, jedná se o druhý a třetí rok života, odpovídá análnímu stadiu u Freuda. Dítě musí zvládnout rozpor mezi pocity autonomie (nezávislosti) a pocity studu a pochyb, které vyplývají ze závislosti na okolí a jeho požadavcích. V tomto období je důležité pevné vedení a povzbuzení.¹⁵

1.3.2 Vývoj rozumových schopností a řeči

Dítě rozeznává osoby podle čichu od prvního dne, podle hlasu během prvních dnů života, zrakem na konci prvního týdne. „Víme, že dítě vidí a slyší už dosti dlouho před narozením. V prvním měsíci jsou jeho reakce na zrakové a sluchové podněty ještě dost neurčitě a ne dost vyrovnané. Ve druhém měsíci jsou však pohledy dítěte určitější a zaměřenější. A to znamená epochální pokrok v lidské, a to specificky lidské komunikaci. Přibližně od šesti týdnů se už čím dál častěji stává, že dítě zrakem zachytí matčiny oči a svým pohledem na nich chvilku vytrvá. Už se tedy na matku dívá – a vidí ji!”¹⁶

Svět novorozence je omezen na prostředí právě tady, v této chvíli. Nepřítomné lidi si nepamatuje. Ve čtyřech týdnech vyjadřuje vnitřní nepohodu pláčem. Od dvanácti týdnů se začíná usmívat, hněv vyjadřuje zlostným křikem. Ve dvaceti týdnech se vrhá z jedné činnosti do druhé, když jeho primární osoba odejde, vůbec se mu nestýská. Předmět, který mu upadne z ruky, je hned zapomenut. Od šesti měsíců se nahlas směje, šeptá, brumlá a piští. Dává pozor, zda na něj reagujete a odpovídáte mu.¹⁷

Pro děti je důležitá vizuální komunikace a gesta rukou. Tato komunikace však bývá neuvědomělá, intuitivní. A rodiči často přehlížena. „V mnoha kulturách je pro rodiče i vychovatele významnou záležitostí rozvoj řeči. Pro většinu rodičů je zásadní událostí v prvních letech života dítěte první dětské slůvko (dítě je obvykle vysloví ve věku dvanácti až osmnácti měsíců). Naproti tomu jen zřídka slyšíme rodiče mluvit o tom, kdy jejich dítě poprvé na něco ukázalo, aby o to požádalo, nebo kdy začalo mávat pažemi, aby napodobilo ptáka. Proč je tomu tak? Domnívám se, že lidé tyto signály nesledují, neboť je nepovažují za důležité. Mnohé časné mimoslovní signály se však objevují ještě dříve, než dítě začne mluvit, a jsou důležitým ukazatelem rostoucího porozumění světu, v němž dítě žije.”¹⁸

V jednom roce dítě ukazuje prstíkem na předměty, které potřebuje podat a jeden až dva dokáže pojmenovat. Odpoutá se od činnosti a zase se k ní vrátí. Umí spojit dva nápady a vytvořit plán. Od osmnácti měsíců dokáže říci několik slov a mnohem víc rozumí, protestuje, když není po jeho. Je neodbytné, když chce věc, která je mu odírána. Dává najevo hněv, úzkost, netrpělivost. Ve dvou letech začíná skloňovat a časovat, spojuje slova v jednoduché věty a uposlechne příkaz. Samo se vrací ke hrám, které zná. Napodobuje činnosti dospělých. Jazyk a řeč hrají stále ústřednější roli. Umí používat slova já a ty; chápe jejich význam. Uposlechne slovní pokyn a vydrží poslouchat jednoduchou pohádku. Stydí se, vzdoruje a uráží se. Ve dvou a půl letech umí krátkou říkanku a jmenuje osoby a věci na obrázku. Ve třech letech zná dítě přibližně 800 slov, hovoří v krátkých větách. Smysl věty vyjadřuje slovosledem. Na obrázku umí pojmenovat činnosti a vztahy, opakuje krátkou povídku.¹⁹

15 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s.228.

16 MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. s. 21.

17 Srov. EINON, D. *Naše dítě; rozvoj osobnosti*. s. 114.

18 DOHERTY-SNEEDON, G. *Neverbální komunikace dětí; jak porozumět dítěti z jeho gest a mimiky*. s. 2.

19 Srov. EINON, D. *Naše dítě; rozvoj osobnosti*. s. 114.

1.3.3 Vývoj mezilidských vztahů

„Sociální vývoj jedince, jak zjistil J. Piaget a jiní vývojoví psychologové, směřuje krátce řečeno od vnější kontroly chování prostřednictvím sankcionovaných norem ke kontrole vnitřní prostřednictvím vnitřního sebezpevnování. Jinak řečeno: od vynucování vnějším tlakem k vnitřní autoregulaci tím, co bychom mohli nazvat svědomí.“²⁰

Novorozeneček se cítí nejlépe v přítomnosti známých lidí, ale důvěřuje komukoliv, jeho řeči jsou úsměvy (od osmi týdnů). V šestnácti týdnech poznává své nejbližší, o samotě se nudí, nechápe, že má pouze jednu maminku. Pokaždé když ji spatří, si myslí, že je to nová máma. Ve dvaceti týdnech se víc směje na lidi, které zná a kteří ho dokáží uchvátnout. Ve třiceti týdnech se upíná na určité osoby, žádá přítomnost člověka, který se o něho primárně stará. Začíná se bát cizích lidí. V období mezi šestým až dvanáctým měsícem si dítě rádo prohlíží druhá miminka, miluje společnost ostatních dětí, vyžaduje ale, aby se činnosti točily kolem něho. S jinými dětmi si nehraje. V jednom roce roste strach z cizích lidí a míst. V období mezi prvním až druhým rokem si dítě s ostatními dětmi hraje souběžně, půjčí jim hračky, ale společnou aktivitu nevyvíjí, snad jen s výjimkou sourozenců. Neuvědomuje si, že rány a kousání bolí, ví jen, že tím lze druhé rozbít. Z jejich plačtivé reakce má mnohdy radost. Ve dvou letech dítě napodobuje své blízké a rádo po nich opakuje. Začíná si hrát s ostatními dětmi, ale neumí se ještě do nich vcítit. Nerado půjčuje hračky, je sobecké a nespolupracuje, přibývá ale dialogu s vrstevníky. Děti s menšími sociálními zkušenostmi si dosud neumí hrát. Ve třech letech se porovnává s ostatními, ke svým věcem se chová majetnický, záchvaty vzteku pomalu odeznívají, začíná být empatické.²¹

Zvláštní význam má podle psychologických výzkumů pro další vývoj dítěte vztah mateřské osoby a dítěte.

1.3.3.1 Vývoj vazby matka-dítě

Dítě je od narození vybaveno účinnými prostředky k interakci s lidským prostředím.²² Novorozeneček od počátku živě reaguje na lidský hlas (více na vysoký ženský hlas).

„R. Spitz považuje za klíčovou v rané interakci matka-dítě ranou percepci, kterou dělí na dva druhy. První (cenestetická) je hluboká senzibilita převážně viscerální, která postupně zakrní. V tomto období je matka ve funkci „podpůrného EGA“ jakýmsi filtrem podnětů přicházejících z prostředí a tvoří určité emoční klima, ve kterém dítě žije. To je základem komunikace mezi matkou a dítětem. Potom dítě přechází na percepci diakritickou (distální).“²³

„Psychologické výzkumy ukázaly, že u většiny dětí se v sedmém měsíci objevuje v plné síle tzv. *specifický citový vztah k „mateřské osobě“* a v osmém měsíci *specifický strach z cizích lidí*. Úmyslně mluvíme o „*mateřské osobě*“, a ne prostě o matce, protože tento vztah se vytváří k tomu, kdo se k dítěti mateřsky chová, tj. k tomu, kdo je mu především dárce citové jistoty a opory (kdo mu pomáhá překonávat úzkost, k níž nyní vývojově dospělo). Ve velké většině případů to je samozřejmě vlastní matka, ale někdy je to i otec dítěte, babička, sousedka, rodinná teta nebo i starší sestřička, anebo i více

20 NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. s. 58.

21 Srov. EINON, D. *Naše dítě: rozvoj osobnosti* s. 96.

22 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 68.

23 ŠULOVÁ, L.; ZAOUCHE-GAUDRON, Ch. *Předškolní dítě a jeho svět svět = Enfant d'age préscolaire et son monde*. s. 35.

lidí v rodině.”²⁴

V období od šesti měsíců do dvou let můžeme u dětí pozorovat prudké separační reakce. Dítě postupně odlišuje matku od druhých lidí a od sebe sama. Uvědomuje si, že je samostatnou bytostí oddělenou od matky. Separace má různou formu.²⁵

- Aktivní separace – dítě se vzdaluje od matky samo a samo si určuje na jak dlouho. Má vždy možnost se k ní vrátit.
  - Pasivní separace – nezávisí na vůli dítěte. U dětí do tří let se projevuje separační úzkost, popsali ji v roce 1952 Bowby a Robertson.
1. „*Fáze protestu*, kdy se dítě aktivně snaží zbavit cizího člověka přivolat zpět matku. Pokud se mu to nepodaří, přechází do další fáze.
  2. *Fáze zoufalství*, kdy dítě postupně ztrácí naději, že matka přijde, a proto ji přestává volat a hledat. Je apatické, bez zájmu o cokoli.
  3. *Fáze odpoutávání* od matky. Jestliže odloučení trvá delší dobu, dítě se snaží uspokojit svou potřebu citové vazby a opory navázáním vztahu k jiné osobě, která je dostupná.”²⁶

M. Ainsworthová se zabývala bazálními mezilidskými vztahy, rozvinula Bowlbyho teorii přílnutí k matce. Zkoumala především typologii a rozvoj vztahu mezi „mateřskou osobou” a dítětem, definovala tři základní druhy jejich vztahu.

- „*Pevná a spolehlivá vazba*: pro takovou vazbu svědčí tendence dítěte vrátit se do těsné blízkosti matky a ujistit se, že je matka dostupná.
- *Nejistý a vyhýbavý vztah* k matce měly děti, které kontakt s matkou po krátkodobé separaci nevyhledávaly a spíše se jí vyhýbaly.
- *Nejistý a ambivalentní vztah* (označovaný i jako úzkostně-vzdorná vazba) k matce potvrzovalo chování, kdy se děti po krátkodobé separaci sice k matce vracely, ale dávaly jí najevo svou nelibost.”²⁷

1.3.4 Rozvoj samostatnosti

Od devátého do dvanáctého měsíce by dítě mělo být schopné usnout samo bez držení za ruku, chvíli si vydržet hrát samo, umět jíst rukama a napít se z hrnečku s násoskou. V období mezi dvanáctým až osmnáctým měsícem si hraje samo, pije z hrnku, samo se nají, ale sebe i své okolí umaže. V osmnácti až dvaceti čtyřech měsících se dítě začíná samo oblékat. Dokáže si vybrat hru či program. Umí si vyčistit zuby, začíná nácvik na nočník a dítě se může začít učit smrkat. Ve dvou až třech letech se rozvíjí jeho snaha o samostatné oblékání. Dítě ještě potřebuje pomoc s knoflíky, zipy, tkaničkami. Samo se nají a napije bez umazání oblečení. Většinou už děti nepotřebují pleny. Děti jsou schopné uklidit hračky a hrát si na zahradě.²⁸

Při zkoumání rozvoje hygienických návyků došel k zajímavému poznatku Zdeněk Matějček. „Zatímco nácvik dětí na nočník se v našich rodinách daleko spíše předbývá než promeškává, s kapesníkem je tomu naopak. Nudle u nosu se mnohým dětem utírá třeba až do pěti let. (Někteří lidé se dokonce nenaučí pořádně smrkat do dospělosti). A přitom i pro tento důležitý hygienický nácvik je organismus dítěte dosti zralý kolem patnácti měsíců.”²⁹

---

24 MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. s. 27.

25 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s.78.

26 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* s.148.

27 Tamtéž s.43.

28 Srov. EINON, D. *Naše dítě; rozvoj osobnosti*. s. 206.

29 MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. s. 36.

1.3.5 Rozdíly ve vývoji chlapců a dívek

Řada studií, která porovnávala vývoj chlapců a dívek, dospěla k názoru, že určité rozdíly ve vývoji skutečně existují. V novorozeneckém věku jsou dívky zdravější a mají lepší pohybovou koordinaci. Zároveň jsou ale drobnější a citlivější na bolestivé podněty. Chlapci jsou pohybově aktivnější a dráždivější. Ve vývoji řeči se zdá, že děvčátka začínají mluvit dříve. To ale nebylo přesvědčivě dokázáno. Zajímavé poznatky jsou ze sociálního chování dětí. Rozdíly jsou v míře agresivity. Hra chlapců bývá rušnější. Již kolem tří let byla u dětí pozorovaná segregace (dívky si hrají s dívkami a chlapci s chlapci). Zajímavé je, že tradiční předpoklad, že mají dívky hlubší vztah k jiným lidem, se nepotvrdil. Pouze dívky již od věku mezi druhým a čtvrtým rokem začínají projevovat více zájmu o malé děti. Chlapci se k malým dětem chovají spíše agresivně. Na závěr této kapitoly je ale třeba vzpomenout, že velký vliv na dalším vývoji chlapců a dívek má socializační proces, ve kterém vychovatelé většinou jinak přistupují k dívkám a jinak k chlapcům.³⁰

1.5 Shrnutí psychomotorického vývoje

„Období postnatální se dále člení na níže uvedená období. Vymezení věku v rámci jednotlivých období je rámcové.

- období novorozenecké: trvá přibližně do čtyř až šesti týdnů,
- období kojenecké: trvá do dvanácti měsíců,
- období batolecí: trvá do třech let”³¹

Dítě je po narození zcela závislé na rodičovské ochraně, fungují především biologické a sebezáchovné funkce. Vnímá nejvíce podněty z vlastního těla. Komunikuje pláčem, později úsměvem.

V období kojeneckém probíhá rozvoj poznávacích procesů. Toto období je podle Piageta označováno jako senzomotorické. Hlavní úlohu hraje motorika a vnímání, především zrakové. Dítě umí na konci tohoto období samo sedět, většinou také samo chodit. Základním úkolem je získat pocit důvěry. Ústa jsou v tomto období hlavním „poznávacím“ orgánem dítěte.

Období batolecí znamená prudký rozvoj, největší pokrok ve vývoji hrubé motoriky, lokomoce a řeči. Zlepšuje se manipulace s drobnými předměty i prostorové vnímání. Dítě už dobře rozeznává pojmy nahoře a dole, hůře pak vpředu a vzadu. Nerozlišuje vpravo a vlevo a neodhadne velikost a perspektivu. Čas vnímá pouze v přítomnosti a rozeznává základní barvy. Důležité je uvědomění si vlastní osoby a vytvoření vlastní autonomie. Pro dítě ve věku tří let je typický vzdor a snaha o sebeprosazení.

„Dětské vztekání není tedy nějaká porucha ve vývoji, není to ani špatné znamení do budoucna, není to dokonce ani žádná chyba ve výchově. Je to prostě důsledek pokroku ve vývoji osobnosti, či jinak řečeno, důsledek určité přechodné slabosti, k níž ve vývoji osobnosti dochází.”³²

30 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 199.

31 ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z vývojové psychologie pro učitelství mateřských škol*. s. 16.

32 MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. s. 40.

2 SOCIALIZACE

Socializaci můžeme chápat jako proces osvojování si způsobů chování, seznamování se s kulturním prostředím a osvojení si společenských norem. Proces socializace probíhá během celého období ontogeneze, nejvýrazněji však v raných stádiích vývoje osobnosti. Socializace je nutná pro individualizaci. Děti jsou sociální bytosti od narození. Rodiče mohou posílit rané interakce tělesným kontaktem. Novorozenec není bezmezně tvárný objekt. Dítě je účastník sociálního života. V této fázi sice nemá dítě dostatek informací a není ani sociálně obratné, ale na základě určitých vrozených predispozic se může aktivně zapojit do sociálních interakcí. Každý lidský jedinec přichází na svět jako potenciální člověk, ale teprve v průběhu socializace se člověkem stává.

2.1 Rodina

„Rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Všichni členové rodiny jsou ve vzájemné interakci, vzájemně se ovlivňují a přizpůsobují, často neuvědoměle”.³³ První sociální interakce nastává v rodině. „Ačkoliv mnoho rodičů, vychovatelů i učitelů cítí, že hranice jsou nezbytné, v praxi všedního dne panuje v jednání veliká nejistota. Protože člověk chce pro dítě to „nejlepší“, myslí si mnozí, že se to neslučuje s vymezováním hranic. Jaký omyl! Proto v tolika vztazích rodičů k dítěti převládá přílišná povolnost. Rodiče vše snášejí tak dlouho, až to – v pravém slova smyslu bouchne.”³⁴

2.1.1 Rodiče

Rodiče mají rozhodující vliv pro určení životní dráhy svého dítěte. Dítě přichází na svět plně odkázané na rodičovskou péči a v tuto péči má dítě naprostou důvěru.³⁵

Musíme si ale uvědomit, že ne všichni rodiče jsou schopni své dítě plně přijmout. Rozdílné postoje rodičů k dítěti se vyskytují již v těhotenství. Byla dokonce sestavena pomyslná stupnice postojů rodičů.

- rodiče po dětech přirozeně touží
- rodiče děti chtějí, těší se na ně, ale zatím je neplánovali
- rodiče dítě chtějí, ale těhotenstvím jsou zaskočeni a radost necítí
- rodiče se s těhotenstvím nesmíří, uvažují o jeho ukončení
- rodiče berou těhotenství jako nutné zlo a ukončí těhotenství³⁶

Po narození dítěte ho dále rodiče formují na základě toho, jak jsou jednotní ve výchově a také tím, jaký typ výchovy preferují. Styl výchovy přebírají rodiče od svých rodičů. Dnes se rozlišují tři základní styly výchovy: autoritativní (rodiče jsou vládcí), liberální (dítěti je vše dovoleno) a demokratický (podpora dítěte). Dříve byla prosazována nejvíce výchova autoritativní, odráželo to celkový požadavek na potlačení lidské individuality. Po roce 1989 byla přejata výchova velmi liberální, zaměřená na dítě jako středobod rodiny. Jako nejlepší, ale nejnáročnější se jeví výchova demokratická, která je založená na vzájemné komunikaci a respektování individuality dítěte.³⁷

---

33 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*, s. 15.

34 ROGGE, J.U. *Děti potřebují hranice*. s. 8.

35 Srov. KAMMERER, D. *První tři roky života dítěte; průvodce pro rodiče*. s. 439.

36 Srov. MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*. s.15.

37 Srov. ČAPEK, J.; ČAPKOVÁ, M. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*, s.10.

Při výchově záleží taky na temperamentu dítěte. Skupina vědců vedených Thomasem na základě zkoumání chování dětí v nejujtějším věku došli k názoru, že vinu za poruchu ve vývoji dítěte nemůžeme vždy připisovat rodičům. Podle temperamentových vlastností, které můžeme rozeznat již v prvních týdnech a měsících života dítěte, můžeme totiž rozlišit tři temperamentové typy: typ snadno vychovatelného dítěte, typ obtížně vychovatelného dítěte a typ pomalého dítěte. Toto rozdělení je ale jen přibližné, existují i typy smíšené.³⁸

Společné pro všechna rozdělení ale zůstává, že rodič dítě vychovává nejvíc vlastním příkladem. „...nic se ze života neztrácí a co tam bylo během tohoto vývoje s láskou vloženo, to má velkou naději, že bude i s láskou předáno další generaci. Jde tu o jakýsi podivuhodný koloběh dobrého i zlého mezi lidskými generacemi a nám jde přirozeně o to, aby to dobré nabývalo vrchu.“³⁹

2.1.2 Sourozenci

Specifické postavení mají interakce mezi sourozenci. Mít sourozence znamená mít už v raném dětství možnost získávat zkušenosti. Každé dítě má specifické postavení v řadě sourozenců a zkušenosti, které zde získá, se pak projevují v adolescenci i v dospělosti. Vliv sourozenců je velice podstatný. Sourozenecké pořadí podle psychologů určuje podstatnou část charakteristiky jedince. Jako první se sourozeneckými konstelacemi, tedy pořadím, v němž se sourozenci narodili, začal zabývat psycholog Alfred Adler.

Prvorozené děti jsou rození vůdci. Libují si ve vůdčích pozicích a rády mají pocit, že ovlivňují nejen okolnosti, ale i lidi kolem sebe. Často to bývají perfekcionisté, kteří dokáží být velmi tvrdí. Prostřední děti jsou rození diplomaté. Vytvářejí prostředníka mezi sourozenci, nedělá jim potíže nacházet kompromisy a případně i ustoupit. Spolupráci mají raději než konflikty a vystupují velmi smířlivě. Nejmladší děti jsou benjamínci, kterým se všichni vždy věnovali. Jsou kreativní a nedělá jim problém riskovat. Jejich postoj k životu je však poněkud lehkovážný. U lidí jsou velice oblíbení pro svou zábavnost.⁴⁰

Dnešní rodiny často mají menší počet dětí. Není tedy možné, aby si děti v domácím prostředí vyzkoušely soupeření a vytváření dalších vazeb, kromě vazeb k rodičům. Rozvoj rozumových vědomostí dětí, které vyrůstají samy v rodině, je rychlejší než v minulých letech, ale děje se tak na úkor sociálních vztahů. Tím je narušena klasická socializace dítěte. „Největší překážkou ve vývoji sociálního chování je však pro mnohé malá rodina, která žije perfektně zařízená, finančně zajištěná, hermeticky uzavřená ve svých čtyřech stěnách. V takové malé rodině vyrůstá dobře opatrovaný jedináček.“⁴¹

2.2 Vrstevníci

Další socializace probíhá interakcí s vrstevníky a představuje klíčový aspekt ve vývoji znalostí sociálního světa. Vztahu mezi vrstevníky se u dětí do tří let prisuzovala donedávna pouze malá důležitost. Nyní se stále zdůrazňuje vliv rodiny, ale přesto se již objevují názory, že i děti ve věku dvou let dokáží navazovat plnohodnotné vazby s ostatními dětmi.

„V období po dosažení dvou let je dítě už po všech stránkách tvorem

38 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s.234.

39 MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. s. 12.

40 ČAPEK, J.; ČAPKOVÁ, M. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. s.36.

41 PREKOP, J. *Malý tyran*. s. 53.

společenským. i když si ještě hraje spíš vedle ostatních dětí nežli s nimi, začíná se ve společnosti stejně starých dětí cítit dobře. Navazuje přátelství, z nichž některá vydrží i několik let.”⁴²

Dítě kolem druhého roku života začíná mít aktivní zájem o vztahy s druhými dětmi. Dokonce se v této interakci samo prosazuje. Krátké pobyty ve skupině mohou tedy dítě obohatit pro jeho další vývoj. Zařazení do jeslí tedy nemusí jevit v tomto věku jako škodlivá zkušenost. Nutno však podotknout, že záleží na zralosti dítěte.⁴³

---

42 BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 1 do 3 let*. s. 95.

43 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 84.

3 JESLE

Jesle jsou naší společností vnímány spíše negativně. Tento názor je zapříčiněn jejich propagováním minulým režimem. Jak jsem psala již výše, pro děti do tří let je nejpřirozenější a nejlepší láskyplná rodičovská péče. Nicméně rodiče musí zajistit dítě i finančně, proto se musejí rozhodnout, jak situaci budou řešit.

Pro mladé rodiče je dnes první dítě překvapivě energeticky náročné. Pro jednoho z rodičů znamená dítě omezení v kariéře a nebezpečí zastarání kvalifikace. Narozením druhého dítěte se tato negativa ještě prohlubují. V současnosti je zdůrazňován vliv částečných pracovních úvazků na rozhodnutí ženy mít další dítě. V Evropě má částečný úvazek třetina žen s dětmi.⁴⁴

Mladá rodina je po narození dítěte odkázána na určitý čas na výdělek jednoho z rodičů a druhou část do rodinného rozpočtu určuje stát. Do rozhodování rodičů se podstatně promítá sociální politika státu. Generace dnešních rodičů je poznamenána zcela jinou zkušeností než prožívají dnešní děti, proto ji považují za důležitou zmínit.

„Moje vlastní krátká zkušenost s jeslemi v 70. letech minulého století nebyla nejlepší. Když jsem viděla capat naše dítě mezi ostatními neveselými dětmi a mírně otrávenými sestrami, samozřejmě jsem měla pocity viny a byla jsem ráda, když už jsem šla na další mateřskou dovolenou. Nejspíš takové zkušenosti přežívají a tvoří předsudky vůči současným jeslím. Jenže ty už jsou jiné.“⁴⁵

3.1 Jesle před rokem 1989

Na počátku sedmdesátých let 20. století byla při narození prvního dítěte proplácena mateřská dovolená po dobu šesti měsíců a do jednoho roku věku dítěte byla matka po návratu do zaměstnání zařazena na stejnou pracovní pozici. Po půl roce věku dítěte mohla matka zůstat doma, ale nedostávala žádné finanční prostředky. Propagovanou péčí o dítě byly jesle, které byly zvýhodněny tím, že se za ně platil minimální poplatek.

Jesle měly své klady a zápory. Mezi nesporné klady patřilo, že jesle spadaly pod Ministerstvo zdravotnictví. V jeslích mohly pracovat pouze dětské sestry a do jeslí pravidelně docházel dětský lékař. Každé dítě mělo vedenou zdravotnickou dokumentaci. V jeslích probíhala pečlivě propracovaná výchovná činnost. Výchovy byly rozděleny, např. na rozumovou, na pohybovou, pracovní a hudební oblast. V jeslích pravidelně probíhaly besídky pro rodiče dětí. Systém vedení jeslí byl v celé republice shodný. Tuto jednotnost zajišťovaly praktické semináře, které se dělaly ve všech jeslích. Na seminářích sestry s dětmi předváděly nacvičené výchovné činnosti. Záparem byl větší kolektiv dětí, nízký věk dítěte při nástupu do jeslí a pracovní doba rodičů (často již od šesti hodin).

Později došlo k postupným změnám v době, po kterou byla matkám vyplácena peněžité podpory v mateřství. A tak mohly být matky s dětmi na placené mateřské dovolené nejprve do dvou let věku dítěte, později do tří let.

3.2 Současné jesle

Po roce 1989 se změnilo společenské klima a došlo k zásadním změnám. Výchova dítěte mimo rodinu přestala být tak významně podporována a poplatek za jesle a mateřské školky se znatelně zvýšil. Byl kladen důraz na rodinu, na vztah matky

---

44 NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. s. 39.

45 KOLÁŘOVÁ, J. *Klíč k jeslím* s.10.

s dítětem, zdůrazňován význam prvních tří let věku dítěte pro vznik vazby na matku, následně bylo umožněno prodloužení mateřské dovolené na čtyři roky.

Začal se snižovat zájem o umístění dětí do jeslí. Počet zavedených jeslí rok od roku klesal až na současný počet 49 zařízení v celé ČR. Mimo tento počet vznikají v současnosti také soukromé jesle nebo jiné formy hlídání. Tyto služby většinou nedosahují odborné úrovně bývalých státních jeslí.

Ty mají výhodu, že z doby minulé čerpají zaběhlé výchovné režimy a léty vyzkoušenou a propracovanou praxi. Jesle se snaží děti rozvíjet a mimo klasických výchov, které přejala od jeslí z dob minulých, se nabídka rozšiřuje o jazykovou výchovu, keramické práce a další programy. Došlo ale ke zmenšení kolektivu dětí a děti tak mají možnost lépe se poznat. Jesle jsou zatím stále vedeny jako zdravotnická zařízení, ale již do nich nedochází dětský lékař.

Rodiče si mohou sami zvolit nejen délku rodičovské dovolené, ale také formu péče o dítě a věk, kdy dítě začne jesle navštěvovat. Zajímavý je názor ředitele Zdravotnického zařízení Jana Schneidera. „Podle mě by nejčistší bylo, kdyby každý rodič, který nemůže nebo se nechce od určitého věku starat o své dítě permanentně, dostal příspěvek na péči a bylo by čistě na něm, jak se rozhodne tento příspěvek využít. Jestli se rozhodne tento příspěvek využít na to, aby si zaplatil chůvu, nebo jestli ho dá babičce na přilepšenou k důchodu, jestli z toho zaplatí au-pairku, nebo jestli z toho zaplatí jesle. Tento systém funguje již v několika zemích Evropy, například ve Francii, a myslím si, že dobře.“⁴⁶

„V České republice je v současné době umístěno v jeslích zhruba 1% dětí, protože kapacity jeslí nejsou vyšší. K nevyužívání jeslí dochází patrně z toho důvodu, že rodiče, kteří v nich umístí dítě více než pět krát za měsíc, ztrácí rodičovský příspěvek (v hodnotě 7.600 Kč/měsíčně) a za jesle platí několikanásobně vyšší částku než za mateřskou školu.“⁴⁷

V současné době si mohou rodiče dovolit přivést dítě během dne do jeslí kdykoliv, většinou je to kolem osmé hodiny, a děti si často vyzvedávají již po spaní kolem druhé až třetí hodiny, děti stráví v jeslích pouze nezbytně dlouhou dobu. Rodiče se jim mohou ve zbývajícím čase dostatečně věnovat. Velmi záleží na postoji matky, dítě odráží psychické rozpoložení matky. Když je matka úzkostná, je úzkostné i dítě a jeho adaptace probíhá hůře a delší dobu. Sebejisté a spokojené matky mají spokojené a sebejisté děti, je vytvořena dostatečně jistá vazba mezi matkou a dítětem.

3.3 Jesle v Českých Budějovicích

V Českých Budějovicích v současné době fungují dvoje jesle. Tyto jesle patří do organizace Jeslová a azylová zařízení v Českých Budějovicích. Zřizovatelem této příspěvkové organizace je Statutární město České Budějovice. Hlavním účelem jeslí je poskytování výchovné péče dětem do tří let věku. V péči o malé děti má toto zařízení již dlouholetou tradici.

Poskytované služby pro rodiče s dětmi jsou trojího typu. V jeslích může být dítě umístěno trvale, pokud oba jeho rodiče chodí do zaměstnání či pokud je jeden z rodičů zaměstnán a druhý je na rodičovské dovolené s druhým dítětem nebo je dlouhodobě nemocný. Rodiče, kteří do práce nechodí a čerpají rodičovskou dovolenou, mohou využít pravidelných pětidenních jeslí, nepravidelných jeslí a odpolední hlídací služby. Ve výjimečných případech může jesle navštěvovat dítě do čtyř let.

---

46 KOLÁŘOVÁ, J. *Klíč k jeslím*. s. 32.

47 BRITSKÉ LISTY. *Cílem není do jeslí hnát rodiče, kteří nemají zájem jít do práce.* .

4 VÝZKUM

4.1 Cíl pozorování

Cílem pozorování bylo zjistit, jak se rozvíjejí schopnosti dětí v jeslích při výchovných zaměstnáních a volné hře. Sledovala jsem jednak posun ve vývoji jednotlivých dětí, ale též jsem porovnávala rozdíly mezi jednotlivými skupinami.

4.2 Popis sledovaného souboru dětí

Pracovala jsem se skupinkou devíti dětí z jednoho oddělení jeslí. V době mého pozorování byly děti ve věku od dvaceti sedmi měsíců do třiceti čtyř měsíců. Děti jsem rozdělila na tři skupiny.

Ve skupině č. 1 byli dva chlapci a jedna dívka. Věk dětí na začátku pozorování (v říjnu) byl třicet jeden měsíc. Tyto děti docházely do jeslí již nejméně sedm měsíců.

RM, dívka

Nastupovala ve věku osmnácti měsíců. Zvykání u ní probíhalo bez problémů. Byla už zvyklá na péči jiných osob, dříve ji hlídaly i chůvy. Při přechodu do jeslí vůbec neplakala. Sourozence nemá.

FT, chlapec

Nastoupil do jeslí ve věku dvaceti měsíců. Sourozence nemá. Při nástupu do jeslí vůbec neplakal. Krizi míval kolem desáté hodiny, kdy stále dokola opakoval „Máma, máma,“ ale neplakal.

PD, chlapec

Nastoupil ve věku dvaceti měsíců. Má staršího bratra. Při nástupu do jeslí neplakal, hned se zapojil do denního režimu oddělení.

Ve skupině č. 2 byli jeden chlapec a dvě dívky. Věk dětí na začátku pozorování (v říjnu) byl dvacet sedm měsíců. Děti navštěvovaly jesle tři měsíce.

PK, dívka

Nastoupila do jeslí ve věku dvaceti čtyř měsíců. Sourozence nemá. Adaptace byla pozvolná. Ráno při příchodu s matkou plakala. Přes den byla usměvavá. Kontakt s dětmi se snažila navázat přátelským širokým úsměvem a pošťuchováním dětí.

PM, chlapec

Nastoupil k trvalé docházce do jeslí ve věku dvaceti čtyř měsíců. Má starší sestru. Adaptace byla postupná, trvala tři týdny.

HE, dívka

Věk při nástupu do jeslí byl dvacet čtyři měsíců. Sourozence nemá. V průběhu adaptace byla často nemocná. Z domova si nosila panenku a lahvičku na pití, které musela mít stále při sobě. Adaptace byla postupná. V jeslích zpočátku nechtěla vůbec nic jíst. Za týden se situace urovnala a dívenka začala postupně jíst jeslovou stravu.

Ve skupině č. 3 byli dva chlapci a jedna dívka. Věk dětí na začátku pozorování (v říjnu) byl třicet jeden měsíc. Celá tato skupina chodila do jeslí zatím pouze jeden měsíc. Tyto děti měly již v říjnu za sebou úspěšnou adaptaci na režim jeslí.

KA, chlapec

Do jeslí nastoupil ve věku třiceti měsíců. Má starší sestru. Chlapec si na jesle zvykl velmi rychle, téměř vůbec neplakal.

KM, chlapec

Věk při nástupu do jeslí byl třicet jeden měsíc. Sourozence nemá. Na pobyt v jeslích si zvykal bez větších problémů. Adaptace mu trvala asi jeden týden.

SA, dívka

Věk při nástupu do jeslí byl třicet jeden měsíc.. Sourozence nemá. Adaptace u ní probíhala velmi pomalu a s problémy, celý proces trval tři týdny.

Děti ze všech zahrnutých skupin žijí v úplných rodinách. V každé skupině je jeden chlapec, který má staršího sourozence. Staršího sourozence mají tedy tři děti, kdežto šest dětí dosud sourozence nemá.

4.3 Popis sledovaného prostředí

Výzkum jsem prováděla v jeslích E. Pittera v Českých Budějovicích. Jesle leží ve středu města a cesta rodičů s dítětem do jeslí trvá průměrně třicet minut. Děti v jeslích stráví průměrně šest hodin denně. Jesle E. Pittera poskytují služby dětem od šesti měsíců do tří let. Zařízení má čtyři oddělení a děti jsou rozděleny na oddělení podle věku. Skupiny dětí na odděleních jsou malé a pracují s nimi vždy dvě zdravotní sestry, které o dětech vedou podrobnou zdravotní dokumentaci a úzce spolupracují s rodiči. Celková kapacita jeslí je čtyřicet pět míst.

Základní rozdělení dětí na jednotlivá oddělení se provádí vždy v září, ale není fixní na celý rok. V jeslích totiž není přesně určen termín zápisu a děti jsou přijímány průběžně podle toho, kdy jejich rodiče potřebují nastoupit do zaměstnání. Proto jsou stávající děti na odděleních během roku podle potřeb rodičů doplňovány novými dětmi. A naopak děti, které dosáhnou věku tří let, odcházejí do školky. Na začátku září jsem zhodnotila složení dětí na všech čtyřech odděleních a podle předpokládané stability a velikosti skupiny jsem zvolila oddělení, které budu sledovat. Ve věkové hranici, kterou jsem se zabývala, připadá sedm dětí na jednu sestru.

Pobyť v jeslích probíhá podle stálého denního režimu, kterému jsem musela svůj výzkum přizpůsobit, abych děti nijak nepříznivě neovlivňovala, protože jsou ještě velmi malé a těžko si zvykají na jakékoliv změny. Z tohoto důvodu jsem také pozorování začala realizovat až v říjnu, aby děti byly již alespoň do určité míry adaptovány na nové prostředí.

4.3.1 Denní režim jeslí

Ráno od 6.00 do 8.00 hodin probíhá příjem dětí, rodiče je předávají zdravotním sestram. Po osmé hodině následuje ranní rozcvička a poté svačinka. Od 8.30 do 10.00 hodin nastává čas na výchovu. Od 10.00 do 11.00 hodin si děti hrají venku. Od 11.00 hodin je příprava na oběd, následuje oběd a poté odpolední spánek, který trvá do 14.00 hodin. Po odpolední svačině si děti volně hrají a postupně, jak si pro ně přicházejí rodiče, opouštějí jesle.

4.4 Výzkumné otázky

Vynikají děti z první skupiny ve všech řízených výchovách?

Je u dětí ze třetí skupiny nejlépe vidět vývojový posun v osobním rozvoji ve všech řízených výchovách?

4.5 Metodika výzkumu

Jako metodu nejvhodnější pro svůj výzkum jsem zvolila pozorování. Pozorování proběhlo dva týdny v říjnu a dva týdny v lednu, abych měla možnost porovnat dosažené výsledky z hlediska časového i vývojového posunu. Dobu pozorování jsem co nejvíce přizpůsobila časovému harmonogramu oddělení, abych děti nevystavovala zbytečnému stresu.

Výchovy probíhají vždy v dopoledních hodinách, v čase od 8.30 do 10.00 hodin. V této době jsou již v jeslích přítomny všechny děti a program tudíž není narušován příchodem rodičů ani dalších dětí. Na viditelné projevy dítěte samozřejmě může také působit řada vedlejších faktorů, z nichž ovšem pouze některé lze jednoznačně rozpoznat (např. dítě něco bolí, reakce dítěte ovlivnila ranní hádka rodičů, dítě se dobře nevyspalo, nemá náladu atd.). Jeho sledovatelný projev proto může být v měřitelném dni nebo období netypický. Vývoj dítěte také vždy neprobíhá lineárně, ale častěji spíše ve skocích nebo může dokonce kolísat. Všechny těchto faktorů si všímám při svém pozorování. Díky tomu, že se sledovanými dětmi pracuji denně, mohu obvykle posoudit, zda dítě v daném dni reaguje pro něj typicky nebo zda je jeho projev netypický, nějakým způsobem odlišný od jeho běžného standardu.

Tělesnou výchovu jsem se měla možnost zabývat denně při ranním cvičení od 8.00 do 8.15 hodin, a v případě hudebně pohybového celku ve čtvrtek v době od 9.30 do 9.45 hodin.

Rozumovou výchovu jsem s dětmi absolvovala v prvním týdnu pozorování v pondělí, ve středu a v pátek vždy v čase od 8.30 do 10.00 hodin.

Pracovní výchovu jsem s dětmi prováděla ve druhém týdnu pozorování v pondělí, ve středu a v pátek vždy v čase od 8.30 do 10.00 hodin.

Volnou hru jsem pozorovala v ranních hodinách od 6.00 do 8.00 hodin v pondělí, ve středu a v pátek a následující týden v dopoledních hodinách v čase od 14.00 do 16.00 hodin v pondělí, ve středu a v pátek.

4.5.1 Sledované řízené výchovy a volná hra

Výchova probíhá buď s každým dítětem jednotlivě nebo v menší skupince. Toto rozhodnutí záleží na náročnosti výchovy a zkušenostech sestry, která výchovu vede. Důležitá je také její znalost dětí, se kterými bude pracovat. Skupinky dětí jsou záměrně tvořeny tak, aby v nich byly děti spolupracující a komunikativní, ale rovněž děti nespolečenské či ty, které ještě tolik nehovoří. Děti dobře reagují na nápodobu a rády opakují po sobě. U každé výchovy, kterou sleduji ve svém pozorování, jsem uvedla příklad výchovy a postup, jakým výchova probíhá.

V každé jednotlivé výchově jsem si zvolila kritéria, podle kterých sleduji vývoj dítěte. Tato kritéria jsem určila podle předpokládaného vývoje dětí v určitém věku, vyvozeného z literatury, zabývající se danou problematikou, především z Vývojové psychologie autorů Langmeiera a Krejčířové a . Jednotlivé kategorie tu charakterizují, do jaké míry si dítě osvojilo znalost nebo cvik.

4.5.1.1 Tělesná výchova

Tělesnou výchovu začleňujeme v průběhu dne hned několikrát. Ráno před svačinkou je krátké ranní cvičení, během dne lze zařadit tělovýchovný celek nebo hudebně pohybovou výchovu. Tělesná výchova je zaměřena na procvičení motorických

dovedností dítěte. Jsou zde zařazeny zdravotní cviky, skoky, rozvoj běhu, lezení, základy akrobacie, a pohyb s doprovodem hudby.

Příklad tělesné výchovy

Ranní cvičení „Kočička“

Cvičení je zahájeno říkankou „Myšičko myš, pojď ke mě blíž“, kdy sestra chytá děti. Následuje procvičení hlavy, v kleku hrbení zad, protažení zad, změna polohy v lehu z břicha na záda, okénko, a poskoky na místě motivované písničkou „Panák“. Na závěr děti leží na zádech, odpočívají jako kočička a mňoukají střídavě potichu a hlasitě.

Tělovýchovný celek

Cvičení začíná procvičením hlavy a paží. Následuje prolézání pytlíkem odvahy, chůze po lavičce, přeskoky z nohy na nohu. Velmi oblíbený je mezi dětmi běh udávaný rytmem bubínku. Bubínek udává rychlost běhu a při pauze si děti mají střídavě sednout, a potom lehnout. Cvičení končí vydýcháním a zklidněním dětí.

Pohybově hudební celek

Děti se sestrou tančí společně v kruhu, potom ve dvojicích, samostatně a nakonec sedí na koberec a procvičují si při říkankách prstíky.⁴⁸

Hodnocení tělesné výchovy

Jednotlivé kategorie jsem stanovila takto:

Zdravotní cviky: dítě zaujme správnou polohu samostatně, zaujme správnou polohu s dopomocí, cvik provede samo, cvik provede s dopomocí, nezapojí se

Skok: dítě umí - neumí poskakovat na místě, nezapojí se

Běh: dítě umí - neumí na slovní pokyn střídát běh a sed, nezapojí se

Lezení: na pokyn dítě se plazí - neplazí po břiše, proleze - neproleze tunelem, nezapojí se

Začátky akrobacie: dítě zvládne - nezvládne chvíli stát na jedné noze, nezapojí se

Podávání a házení: dítě hodí míč horním obloukem - hodí míč spodním obloukem, nezapojí se

Hudebně pohybová složka: dítě pouze cvičí, pouze zpívá, cvičí i zpívá současně, nezapojí se⁴⁹

4.5.1.2 Rozumová výchova

V rozumové výchově se klade důraz na rozvoj poznávacích procesů, myšlení a řeči dítěte.

Příklad rozumové výchovy

Úkol: naučit děti poznávat domácí zvířata (kočka, pes, kuň, kráva, ovce, koza, prase, husa, kachna, slepice)

Pomůcky: magnetická tabule, obrázky zvířat, magnety, plastové figurky zvířat

Postup: Výchova probíhala v menší skupince, děti byly rozděleny na skupinky po třech. Děti seděly na židličkách proti magnetické tabuli. Na úvod jsem dětem zazpívala písničku „Když jsem já sloužil to první léto“, a při tom jsem jim ukazovala jednotlivá zvířátka na magnetické tabuli. Poté jsem dětem znovu ukázala na magnetické tabuli jednotlivá zvířátka. U každého zvířátka jsem jim řekla, jak mu říkáme a jak zvířátko dělá. Pak jsem dětem ukazovala figurky zvířátek a ptala jsem se, jestli poznají, jak se zvířátka jmenují a jak dělají. V závěru jsem dětem půjčila zvířátka do ručiček a s dětmi si zazpívala písničku „Zvířátka, jak si povídáte?“⁵⁰

⁴⁸ Srov. HANUŠOVÁ, M. Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy s. 35-38.

⁴⁹ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie* s. 333-335.

⁵⁰ Srov. HANUŠOVÁ, M. Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy s. 44-47.

Hodnocení rozumové výchovy

Jednotlivé kategorie jsem stanovila takto:

Určení vlastností předmětů: dítě zvládne určit u předmětu velikost, tvrdost, délku, neumí určit žádnou z vlastností

Určení zvířat: dítě pozná základní domácí zvířata, ví, jak dělají, zná mláďata zvířat, nezná žádnou z informací

Určení barvy: dítě umí dvě barvy, umí čtyři základní barvy, umí i doplňkové barvy, neumí barvy

Řeč: dítě dokáže vytvořit slabiku, slovo, tři až čtyř slovné věty, věty z osmi až devíti slov, používá souvětí, používá dvě až tři předložky⁵¹

4.5.1.3 Pracovní výchova

Pracovní výchova je zaměřena na rozvoj sebeobsluhy dítěte a jeho seznamování s různým pracovním materiálem.

Příklad pracovní výchovy

Úkol: modelovat plastelínu o podložku a v ruce

Pomůcky: plastelína, podložka, obrázek hada

Postup: Děti pracovaly samostatně, vždy dvě najednou. Nejprve jsem zazpívala dětem písničku „Had leze z díry”. Poté jsem jim ukázala hada na obrázku a hada vymodelovaného z plastelíny. Pak jsem jim nabídla, že jim ukáži, jak se takový had udělá. Po předvedení jsem každému z dětí dala kousek plastelíny a děti se samostatně snažily vymodelovat hada.⁵²

Hodnocení pracovní výchovy

Jednotlivé kategorie jsem stanovila takto:

Svlékání: dítě zvládá činnost samostatně, s dopomocí, vůbec se nezapojí

Oblékání: dítě zvládá činnost samostatně, s dopomocí, vůbec se nezapojí

Obouvání: dítě zvládá činnost samostatně, s dopomocí, vůbec se nezapojí

Plastelína: dítě modeluje podle předlohy, modeluje podle vlastního nápadu, nemodeluje

Lepení papíru: dítě lepí samostatně, lepí s dopomocí, nelepí⁵³

4.5.1.4 Volná hra

Při volné hře si děti hrají společně ve skupině s ostatními dětmi a sestrami. Běžně mají k dispozici různé kostky, stavebnice a jiné doplňkové hračky.

Hodnocení volné hry

Jednotlivé kategorie jsem stanovila takto:

Konstruktivní hra: dítě staví věž ze šesti až sedmi kostek, staví věž z devíti až desíti kostek, staví most, staví ohraničený prostor

Hra: dítě si hraje s kamarádem, samostatně

Půjčení hračky: dítě půjčí hračku dalšímu dítěti ochotně, s pláčem

Projevení citu druhým dětem: pohlazení, bouchnutí, netečnost⁵⁴

⁵¹ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie* s. 333-335.

⁵² Srov. HANUŠOVÁ, M. Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy. s. 55-58.

⁵³ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie* s. 333-335

⁵⁴ Srov. Tamtéž. s. 333-335

4.6 Výsledky šetření

4.6.1 Pozorování říjen 2010

SKUPINA 1

RM, dívka

Tělesná výchova

U zdravotních cviků zaujme správnou polohu s dopomocí a cvik provede sama. Umí poskakovat na místě. Na slovní pokyn dovede střídat běh a sed. Na pokyn se plazí po břiše, ale neproleze tunelem. Nezvládne chvíli stát na jedné noze. Hodí míč horním obloukem. Má ráda hudebně pohybové aktivity. Cvičí i zpívá současně.

Rozumová výchova

Při určování vlastností předmětů rozliší délku a velikost předmětu. Poznává základní domácí zvířata a ví, jak dělají. Dobře se orientuje při určování barev. Umí nejen základní barvy, ale také barvy doplňkové. Slovní projev je na velmi dobré úrovni, používá devíti slovné věty, souvětí, tři předložky. Umí krátké básničky a říkanky.

Pracovní výchova

Při svlékání oblečení a obouvání bačkorek je zcela samostatná. Při oblékání se jí musí dopomoci. Při práci s materiálem je zručná. Z plastelíny modeluje podle předlohy hada i kuličku. Při lepení používá lepidlo samostatně a umí správně nalepit papír.

Volná hra

Hraje si samostatně. Kontakt s dětmi aktivně nevyhledává, ale ochotně jim půjčí hračky. Pokud je v kolektivu plačící dítě, jde ho pohladit. Je citlivá. Postaví věž ze sedmi kostek a most.

FT, chlapec

Tělesná výchova

U zdravotních cviků zaujme správnou polohu a cvik provede sám. Umí poskakovat na místě. Na slovní pokyn střídá běh a sed, plazí se po břiše, proleze tunelem. Zvládne chvíli stát na jedné noze. Hodí míč horním obloukem. Při cvičení s písničkami pouze cvičí.

Rozumová výchova

Rozlišuje velikost předmětů. Poznává základní domácí zvířata a ví, jak dělají. Umí čtyři základní barvy. Používá věty z devíti slov, souvětí, tři předložky.

Pracovní výchova

Při svlékání a oblékání se mu musí dopomoci. Při obouvání bačkorek se vůbec nesnaží. Při práci s materiálem si počíná zručně, obzvláště při modelování s plastelínou. Modeluje nejen podle předlohy, ale také podle vlastního nápadu. Při lepení papíru se mu musí pomoci.

Volná hra

Hraje si s kamarádem. Hračky půjčovat druhým dětem nechce, reaguje pláčem. Děti umí bouchnout, ale také pohladit. Postaví věž z devíti kostek, most, most.

PD, chlapec

Tělesná výchova

U zdravotních cviků zaujme správnou polohu s dopomocí a cvik provede sám. Umí poskakovat na místě. Umí na slovní pokyn střídat běh a sed, plazí se po břiše, proleze tunelem. Nezvládne chvíli stát na jedné noze. Hodí míč horním obloukem. Při hudebně pohybové složce cvičí i zpívá současně.

Rozumová výchova

U předmětů rozliší velikost a délku. Poznává základní domácí zvířata a ví, jak dělají. Zná

základní i doplňkové barvy. Používá věty z devíti slov, souvětí, tři předložky.

Pracovní výchova

Svlékání oblečení a obouvání bačkorek zvládá samostatně. Při oblékání potřebuje pomoci. Při práci s plastelínou modeluje podle předlohy a pojmenuje, co vymodeloval. Papír umí lepit samostatně.

Volná hra

Hraje si s kamarádem. Druhým dětem ochotně půjčí hračky. Děti aktivně vyhledává. Děti dokáže bouchnout i pohládit. Staví věž z deseti kostek a ohraničený prostor.

SKUPINA 2

PK, dívka

Tělesná výchova

U zdravotních cviků zaujme správnou polohu s dopomocí, cvik provede s dopomocí. Umí poskakovat na místě. Neumí na slovní pokyn střídat běh a sed. Plazí se na pokyn po břiše, neproleze tunelem. Nezvládne chvíli stát na jedné noze. Hodí míč spodním obloukem. Při hudebně pohybové složce pouze cvičí.

Rozumová výchova

U předmětů rozliší velikost. Pozná základní domácí zvířata. Ví, jak dělají. Zná dvě barvy. Ve slovním projevu používá slabiky, slova, věty o třech slovech.

Pracovní výchova

Při svlékání, oblékání i obouvání potřebuje pomoc sestry. Z plastelíny vůbec nemodeluje, jen ji roztírá po podložce. Lepení papíru zvládne s pomocí sestry.

Volná hra

Hraje si samostatně, hračku půjčuje s pláčem. Děti často hladí. Staví věž ze šesti kostek.

PM, chlapec

Tělesná výchova

U zdravotních cviků zaujme správnou polohu s dopomocí, cvik provede s dopomocí. Umí poskakovat na místě. Na slovní pokyn střídá běh a sed. Neplazí se po břiše ani neproleze tunelem. Nevydrží chvíli stát na jedné noze. Hodí míč spodním obloukem. Při cvičení s hudbou jen cvičí.

Rozumová výchova

Vlastnosti předmětů určit neumí. U domácích zvířátek ví jak dělají. Barvy nepojmenuje. Ve slovním projevu používá slabiky a slova.

Pracovní výchova

Do sebeobsluhy se vůbec nezapojí. Plastelína mu je vysloveně nepříjemná na dotyk, vůbec nemodeluje. Papír lepí až po chvíli váhání a s její pomocí.

Volná hra

Hraje si samostatně, dětem hračky půjčovat nechce. Druhých dětí si vůbec nevšímá. Umí postavit věž ze sedmi kostek.

HE, dívka

Tělesná výchova

Při cvičení zdravotních cviků se jí musí pomoci zaujmout správnou polohu i provést cvik. Na místě neposkočí, po břiše se neplazí ani neproleze tunelem. Na slovní pokyn střídá běh a sed. Na jedné noze stát neumí. Hodí míč horním obloukem. Při hudebně pohybových výchovách ráda cvičí a zpívá.

Rozumová výchova

U předmětů rozliší velikost a délku. Pozná základní domácí zvířata. Ví, jak dělají. Pojmenuje dvě barvy. V řeči používá čtyři slovné věty.

Pracovní výchova

Při sebeobsluze se jí musí dopomoci. Z plastelíny nemodeluje, jen ji mačká v ruce. Papír nalepí sama.

Volná hra

S dětmi si nehraje. Hračky dětem půjčit nechce, reaguje hlasitým pláčem. Dětem neubližuje, umí je pohladit. Postaví věž ze šesti kostek.

SKUPINA 3

KA, chlapec

Tělesná výchova

Při cvičení zdravotních cviků zaujme správnou polohu s dopomocí, ale cvik neprovede. Na místě neposkočí. Do ostatní tělesné výchovy se vůbec nezapojí, jen pozoruje děti.

Rozumová výchova

Na určování vlastností předmětů nereaguje, domácí zvířátka nezná, ani neví, jak dělají. Zná dvě barvy. Při slovním projevu používá slabiky a slova.

Pracovní výchova

Při sebeobsluze se vůbec nezapojuje. S plastelínou ani s papírem pracovat nechce.

Volná hra

Při volné hře si hraje samostatně, dětem hračky půjčuje ochotně, ale většinou si dětí nevšímá. Věž postaví ze sedmi kostek.

KM, chlapec

Tělesná výchova

Při cvičení zdravotních cviků zaujme správnou polohu s dopomocí a cvik provede také s dopomocí. Baví ho prolézání tunelem. Na místě poskakuje. Změny polohy při běhu ho nezajímají. Po břicho se neplazí. Na jedné noze stát nevydrží. Při házení míče se nezapojuje. Při hudebně pohybové části cvičení pouze cvičí.

Rozumová výchova

Vlastnosti předmětů neurčí. Poznává domácí zvířata. V určování barev se neorientuje. V mluveném projevu používá slabiky a slova.

Pracovní výchova

Při sebeobsluze je úplně nesamostatný. Plastelínu válí po podložce, ale nemodeluje. Při lepení papíru se mu musí pomoci.

Volná hra

Hraje si samostatně. Hračky dětem půjčovat nechce, pláče. Ostatní děti často bouchne nebo po nich hodí hračkou. Věž postaví ze sedmi kostek.

SA, dívka

Tělesná výchova

Do tělesné výchovy se téměř nezapojuje. Míč hodí spodním obloukem. Dobře se zapojuje pouze při hudebně pohybovém cvičení: zpívá a cvičí současně.

Rozumová výchova

U předmětů rozlišuje velikost. Domácí zvířata pozná a ví, jak dělají. Určí dvě barvy. Při slovním projevu používá věty z osmi slov.

Pracovní výchova

Do sebeobsluhy se vůbec nezapojí. Plastelínu trhá na kousky, nemodeluje. Při práci s papírem je jí nepříjemné lepidlo a lepit nechce.

Volná hra

Hraje si samostatně. Hračky nepůjčuje. Reaguje pláčem. Druhých dětí si nevšímá nebo je bouchá. Při hře s kostkami staví věž ze šesti kostek a ohrádky.

4.2.3 Pozorování leden 2011

SKUPINA 1

RM, dívka

Tělesná výchova

Při cvičení zdravotních cviků zaujme sama správnou polohu a cvik provede sama. Skáče na místě. Na slovní pokyn mění polohu při běhu. Plazí se po bříšku, proleze tunelem. Stojí chvíli na jedné noze. Míč hází horním obloukem. V hudebně pohybovém cvičení je moc šikovná. Cvičí a zpívá současně.

Rozumová výchova

U předmětů rozliší velikost, délku a tvrdost. Poznává základní domácí zvířata. Ví, jak dělají a zná také jejich mláďata. Barvy určuje základní i doplňkové. Při řeči používá věty z devíti slov, souvětí, předložky. Zná velké množství písniček a říkanek.

Pracovní výchova

V sebeobsluze je zcela samostatná. Modeluje podle předlohy i podle vlastního nápadu. Konečný výtvar na závěr vždy pojmenuje. Lepení papíru zvládá samostatně.

Volná hra

Při volné hře si hraje s kamarádkou. Hračku půjčí ochotně. Dětem neublíží. Umí je pohladit. Staví složité stavbičky: most, věž z deseti a více kostek, ohrádky.

FT, chlapec

Tělesná výchova

U zdravotních cviků zaujme správnou polohu, cvik provede sám. Umí poskakovat na místě. Na slovní pokyn střídá běh a sed, plazí se po bříše, proleze tunelem. Zvládne chvíli stát na jedné noze. Hodí míč horním obloukem. Při hudebně pohybovém celku cvičí i zpívá současně.

Rozumová výchova

U předmětů rozliší velikost, tvrdost, délku. Poznává základní domácí zvířata. Ví, jak dělají, zná mláďata zvířat. Umí čtyři základní barvy a doplňkové barvy. Používá věty z devíti slov, souvětí, předložky.

Pracovní výchova

Při svlékání oblečení a obouvání bačkorek je samostatný. Při oblékání se mu musí pomoci. S plastelínou modeluje podle vlastního nápadu. Při práci s lepidlem je zručný a lepí papír sám.

Volná hra

Hraje si s kamarádem. Hračky půjčuje ochotně, druhé děti umí pohladit. Z kostek staví most, ohraničený prostor, věž z deseti kostek.

PD, chlapec

Tělesná výchova

Při zdravotních cvičích zaujme správnou polohu, cvik provede sám. Umí poskakovat na místě. Při běhu na slovní pokyn střídá polohy. Plazí se po bříše, proleze tunelem. Zvládne chvíli stát na jedné noze. Hodí míč horním obloukem. Při hudebně pohybovém celku cvičí i zpívá současně.

Rozumová výchova

U předmětů dokáže rozlišit velikost, délku, tvrdost. Poznává základní domácí zvířata. Ví, jak dělají, zná mláďata zvířat. Rozpozná čtyři základní barvy a doplňkové barvy. Používá věty z devíti slov, souvětí, tři předložky.

Pracovní výchova

V sebeobsluze je zcela samostatný. Z plastelíny modeluje podle předlohy i podle

vlastního nápadu. Při práci s lepidlem a papírem pracuje samostatně.

Volná hra

Hraje si s kamarádem. Dětem půjčuje hračky ochotně, neubližuje jim. Umí je pohladit. Z kostek staví most a ohrádky, z více než deseti kostek věž.

SKUPINA 2

PK, dívka

Tělesná výchova

Při cvičení zdravotních cviků zaujme správnou polohu, cvik provede s dopomocí. Skáče na místě. Na slovní pokyn střídá běh a sed. Plazí po břiše, proleze tunelem. Nezvládne chvilku stát na jedné noze. Míč hodí horním obloukem. Při hudebně pohybové složce cvičí i zpívá současně.

Rozumová výchova

U předmětů určí velikost a délku. Zná základní domácí zvířata, ví, jak dělají. Umí čtyři základní barvy a doplňkové barvy. Při mluveném projevu používá věty z osmi slov, souvětí, dvě předložky.

Pracovní výchova

V sebeobsluze je zcela samostatná. Z plastelíny modeluje podle předlohy. Papír lepí s dopomocí.

Volná hra

Hraje si nejraději samostatně. Hračky půjčuje dětem ochotně a k dětem se chová velmi pěkně. Často je spontánně pohladí, políbí. Z kostek postaví most, ohrádky, věž z deseti kostek.

PM, chlapec

Tělesná výchova

U zdravotních cviků zaujme správnou polohu a cvik provede sám. Umí poskakovat na místě. Na slovní pokyn střídá běh a sed. Plazí se po bříšku, proleze tunelem. Zvládne chvilku stát na jedné noze. Hodí míč spodním obloukem. Při hudebně pohybové složce cvičí.

Rozumová výchova

Při určování vlastností předmětů určí velikost. Pozná základní domácí zvířata, ví, jak dělají. Rozliší čtyři základní barvy. Při slovním projevu používá slova a čtyř slovné věty.

Pracovní výchova

Bačkorky si obouvá samostatně, při svlékání oblečení se mu musí pomoci. Při oblékání se vůbec nezapojí. Čeká, až ho sestra obleče. Z plastelíny nemodeluje. Trhá ji na kousky a roztírá po podložce. Při lepení papíru potřebuje ještě pomoc.

Volná hra

Hraje si samostatně. Hračky dětem půjčí ochotně. Druhých dětí si nevšímá nebo je občas strčí, bouchne. Postaví deset kostek na sebe.

HE, dívka

Tělesná výchova

U zdravotních cviků se jí musí pomoci zaujmout správnou polohu. Cvik poté provede již sama správně. Na místě neposkočí. Je velmi klidná a opatrná. Na slovní pokyn mění při běhu polohu. Po břiše se neplazí, ale tunelem proleze. Umí stát chvilku na jedné noze. Míč hodí horním obloukem. Při hudebně pohybové složce zpívá i cvičí současně. Celkově jí cvičení moc nebaví.

Rozumová výchova

U předmětů rozliší velikost, délku, tvrdost. Poznává základní domácí zvířata. Ví, jak dělají, zná mláďata zvířat. Označí čtyři základní barvy a doplňkové barvy. Používá věty z devíti slov, souvětí, tři předložky.

Pracovní výchova

V sebeobsluze je zcela samostatná. Při práci s plastelínou modeluje podle předlohy. Papír umí lepit samostatně.

Volná hra

Hraje si sama i s kamarádem. Hračky půjčuje dětem ochotně, děti umí pohladit. Ze šesti kostek postaví věž.

SKUPINA 3

KA, chlapec

Tělesná výchova

U zdravotních cviků zaujme sám správnou polohu a cvik provede sám. Umí poskakovat na místě. Umí na slovní pokyn střídat běh a sed. Plazí se po břiše, proleze tunelem. Nezvládne chvíli stát na jedné noze. Hodí míč horním obloukem. Při hudebně pohybovém cvičení se zapojuje zpěvem i pohybem.

Rozumová výchova

U předmětů umí určit velikost, délku. Poznává základní domácí zvířata. Ví, jak dělají, zná mláďata zvířat. Umí čtyři základní barvy. Používá věty z devíti slov, souvětí, předložky.

Pracovní výchova

V sebeobsluze je zcela samostatný. Z plastelíny modeluje podle vlastního nápadu. Při lepení papíru pomoc vůbec nepotřebuje.

Volná hra

Hraje si s kamarádem. Hračky půjčuje dětem ochotně. K dětem se chová ohleduplně, umí je pohladit. Z kostek staví složitější stavby: most, ohrádky, věž z více než deseti kostek.

KM, chlapec

Tělesná výchova

Při zdravotních cvicích sám zaujme správnou polohu a cvik provede bez pomoci. Často a rád skáče na místě. Při běhu rychle reaguje na žádané změny polohy. Umí se plazit po břiše a prolézt tunelem. Vydrží chvíli stát na jedné noze. Míč hází horním obloukem. Hudebně pohybová složka patří k jeho oblíbeným. Zpívá i cvičí zároveň. Chlapec je velmi temperamentní.

Rozumová výchova

U předmětů rozliší velikost, tvrdost, délku. Zná základní domácí zvířata. Ví, jak dělají, zná mláďata zvířat. Umí čtyři základní barvy. Má velkou potřebu komunikace. Stále všechno komentuje a na všechno se ptá. Při slovním projevu používá věty z osmi slov, souvětí, dvě předložky.

Pracovní výchova

V sebeobsluze je zcela samostatný. Při práci s plastelínou modeluje podle předlohy, ale začíná projevovat i vlastní nápady. Při lepení papíru pracuje samostatně.

Volná hra

Hraje si s kamarádem. K ostatním dětem se chová velmi přátelsky. Půjčuje jim ochotně hračky, umí je pohladit. Staví složitější stavbičky: most, ohrádky, věž z deseti kostek.

SA, dívka

Tělesná výchova

U zdravotních cviků se jí musí pomoci se správnou polohou, cvik poté provede sama. Umí poskakovat na místě. Na pokyn mění polohy při běhu, plazí se po břiše, proleze tunelem. Zvládne chvíli stát na jedné noze. Míč hodí horním obloukem. Při hudebně pohybových cvičeních cvičí i zpívá současně.

Rozumová výchova

U předmětů dokáže rozlišit velikost, tvrdost, délku. Poznává základní domácí zvířata a ví, jak dělají. Z barev určí základní i doplňkové barvy. Při slovním projevu používá věty z devíti slov, souvětí, tři předložky. Má velmi bohatou slovní zásobu.

Pracovní výchova

Při svlékání oblečení a obouvání bačkorek se jí musí pomoci. Při oblékání se vůbec nezapojí. Při práci s plastelínou modeluje podle předlohy i podle vlastního nápadu. Při práci s lepidlem si počíná velmi zručně, pomoc vůbec nepotřebuje.

Volná hra

Hraje si sama. K dětem má vysloveně negativní, až soupeřivý vztah. Hračky jim nepůjčí, naopak jim je schválně bere. Děti si v lepším případě nevšímá, v horším je bouchá. Při hře s kostkami je šikovná, staví most, ohrádky, věž z deseti kostek.

4.7 Shrnutí výzkumu

Ve shrnutí výzkumu jsem se nejdříve věnovala jednotlivým dětem a zhodnotila jsem jejich pokrok v řízených výchovách a při volné hře. Následně jsem provedla porovnání skupin dětí při pozorování v říjnu a v lednu.

4.7.1 Posun u jednotlivých dětí

RM, dívka

V *tělesné výchově* splňuje všechny sledované kategorie. Zpřesnila provedení zdravotních cviků. Nebojí se prolézt tunelem a udrží rovnováhu při stoje na jedné noze. V *rozumové výchově* měla poměrně malý prostor pro zlepšení, protože většinu kategorií splnila již v říjnu. Naučila se poznávat mláďata zvířat. V *pracovní výchově* se posunula v sebeobsluze. Při práci s materiálem zapojuje vlastní fantazii, práci slovně komentuje. Při *volné hře* si začala hrát s kamarádkou. Naučila se také stavět složitější stavbičky.

FT, chlapec

Požadavky *tělesné výchovy* splňoval již v říjnu. Vylepšil se v hudebně pohybových celcích, kde nyní i zpívá. V *rozumové výchově* se naučil u předmětů rozlišit délku a tvrdost. Naučil se mláďata zvířat a doplňkové barvy. V *pracovní výchově* je vidět posun v sebeobsluze, kdy potřebuje pomoc jen při oblékání. Naučil se samostatně lepit papír. Při *volné hře* se zlepšil jeho vztah k dětem. Je ochoten se s nimi rozdělit o hračky a už jim neubližuje. Z kostek se naučil stavět ohrádky.

PD, chlapec

V *tělesné výchově* splňoval téměř všechny kategorie již v říjnu. Vylepšil se ve stoje na jedné noze. V *rozumové výchově* se naučil rozlišovat i tvrdost předmětů a mláďata zvířat. Ostatní už uměl uspokojivě v říjnu. Ve *volné hře* se vylepšil jeho vztah k dětem. A naučil se z kostek stavět mosty.

PK, dívka

V *tělesné výchově* se naučila u zdravotních cviků sama zaujmout správnou polohu, střídat běh a sed, prolézt tunelem, hodit míč horním obloukem. Při hudebním cvičení i zpívá. V *rozumové výchově* se naučila určovat délku předmětů, rozlišit další dvě

základní barvy a doplňkové barvy. V řeči začala používat souvětí, předložky, delší věty. V *pracovní výchově* je nejmarkantnější posun k úplně samostatné sebeobsluze. Už dokáže modelovat podle předlohy. Při *volné hře* se umí rozdělit o hračky a naučila se stavět složitější stavbičky: most, ohrádky.

PM, chlapec

V *tělesné výchově* se naučil zcela samostatnému provedení zdravotních cviků. Dále zvládá plazit se po bříše a prolézat tunelem. V *rozumové výchově* začal určovat domácí zvířata a čtyři základní barvy. Používá více slovné věty. V *pracovní výchově* se zlepšil v obouvání a oblékání. S plastelínou začíná pozvolna modelovat. Při *volné hře* dětem půjčí hračku. Začal si děti všimnout, ale bouchá je. Naučil se stavět věž z deseti kostek

HE, dívka

V *tělesné výchově* se naučila u zdravotních cviků zaujmout správnou polohu. Dále již také proleze tunelem, zvládne stoj na jedné noze. V *rozumové výchově* rozlišuje i tvrdost předmětů, pozná mláďata zvířat. Umí další dvě základní barvy a doplňkové barvy. Začala používat delší věty, souvětí, předložky. V *pracovní výchově* zlepšila samostatnost v sebeobsluze a modeluje podle předlohy. Při *volné hře* si hraje s kamarádem a ochotně dětem půjčuje hračky.

KA, chlapec

Posun ve všech výchovách je velmi výrazný. Zlepšení v *tělesné výchově* je zcela jednoznačné, zvládl už všechny požadované kategorie. V říjnu se téměř nezapojoval. V *rozumové výchově* se naučil u předmětů určovat velikost a délku. Naučil se všechno o domácích zvířátkách. Rozlišil další dvě barvy a umí nyní čtyři základní barvy. Došlo k rozvoji řeči, začal používat věty z devíti slov, souvětí, předložky. V *pracovní výchově* se v říjnu vůbec neprojevoval. Nyní splňuje všechny kategorie. Při *volné hře* si začal hrát s kamarádem. K dětem si vytvořil kladný vztah. Nově umí postavit most a věž z více než deseti kostek.

KM, chlapec

V *tělesné výchově* se naučil samostatně provádět zdravotní cviky, začal reagovat na změny polohy při běhu, naučil se plazit po bříše. Umí již házet míčem. A v hudební části cvičení se zapojuje i zpěvem. V *rozumové výchově* neurčí pouze doplňkové barvy. Naučil se rozlišovat tři vlastnosti předmětů, mláďata zvířat, základní barvy. Při řeči začal používat věty, souvětí a předložky. V *pracovní výchově* se rozvinula jeho samostatnost při sebeobsluze a fantazie při modelování. Velmi si cením posunu *ve volné hře*. Hraje si s kamarádem, půjčuje ostatním dětem hračky a zcela jim přestal ubližovat. Z kostek umí stavět mosty, ohrádky i věže.

SA, dívka

V *tělesné výchově* se naučila provádět zdravotní cviky, skákat na místě, plazit se po bříše, prolézt tunelem a hodit míč. V *rozumové výchově* si osvojila další dvě vlastnosti předmětů, mláďata zvířat, dvě základní barvy a barvy doplňkové. Začala mluvit v souvětích a používá předložky. V *pracovní výchově* se zlepšila v sebeobsluze i při práci s materiálem. Při *volné hře* začala být vůči dětem soupeřivá. Má k nim negativní vztah. Ráda na sebe poutá pozornost. Nyní už dovede stavět most a věž z deseti kostek.

4.7.1 Porovnání skupin v říjnu 2010

V *tělesné výchově* uměly děti z první skupiny téměř všechny cviky. Problém jim dělalo pouze přesné provedení zdravotních cviků, dívka pak měla problém s prolézáním tunelu. Děti ze druhé skupiny měly zhruba poloviční úspěšnost. Chlapec byl nejkřivější při cvicích vyžadujících pružnost a koordinaci. Dívky byly úspěšnější při cvicích vyžadujících přesnost. Děti ze třetí skupiny se zapojovaly velmi málo. Nejlepší

ze třetí skupiny byl chlapec KM, který je také celkově nejtemperamentnější.

V **rozumové výchově** dosáhly nejlepších výsledků děti z první skupiny. Problém jim dělalo určení mláďat zvířat a barvy. Výkony dětí v první skupině byly vyrovnané. U dětí ve druhé skupině měly obě dívky lépe rozvinutou řeč a také lepší znalosti nežli chlapec. Úroveň znalostí dětí ze druhé skupiny byla však horší než dětí z první skupiny. Děti ze třetí skupiny měly nejnižší úroveň znalostí ze všech skupin. Ale je třeba si tady všimnout, že dívka z této skupiny měla podobné výsledky jako dívky ze druhé skupiny a chlapci ze třetí skupiny měli podobné výsledky jako chlapec ze druhé skupiny. Můžeme tedy shrnout, že pořadí skupin v rozumové výchově je podle úspěšnosti: první, druhá a třetí skupina. Zřejmé ovšem je, že dívky ve všech skupinách dosahují celkově lepších výsledků než hoši.

V **pracovní výchově** byly opět nejúspěšnější děti z první skupiny. Následovaly děti ze druhé skupiny a nejhůře si s pracovní výchovou dokázaly poradit děti ze třetí skupiny. V tomto případě byl velmi patrný vliv skutečnosti, kolikrát už děti s daným materiálem pracovaly. Děti ze třetí skupiny, které se s materiálem a související prací teprve krátce seznamovaly v průběhu září, měly zkušenosti a dovednosti podstatně horší nežli děti z obou předchozích skupin, které materiál již opakovaně používaly.

Při **volné hře** bylo zajímavé sledovat, že děti z první skupiny si již hrají společně s kamarádem a umějí stavět složitější stavbičky než děti ze druhé a třetí skupiny. Celá první skupina se také dokázala vůči ostatním dětem víc projevit, ať už ve smyslu kladném či záporném. U dětí ze druhé a třetí skupiny byly herní projevy i vztahy k ostatním dětem v podstatě vyrovnány.

Celkově toho při pozorování v říjnu uměly nejvíce děti z první skupiny. Následovaly děti ze druhé skupiny a poslední byly děti ze třetí skupiny.

4.7.2 Porovnání skupin v lednu 2011

V **tělesné výchově** měly děti z první skupiny velmi dobré výsledky. Bylo vidět, že cviky už bez problémů zvládají. Velký posun zaznamenaly děti ze třetí skupiny a svými dovednostmi tak předstihly děti ze druhé skupiny.

V **rozumové výchově** si opět děti z první skupiny osvojily všechny procvičované poznatky. Děti ze třetí skupiny se jim téměř vyrovnaly, ale velký posun byl vidět též na dětech ve druhé skupině. U dětí je stále pozorovatelný rozdíl ve vývoji mezi chlapci a dívkami. V první skupině jsou všechny děti na stejné úrovni. Ve druhé skupině jsou ve výsledcích rozumové výchovy opětovně dívky znatelně před chlapcem, stejně jako v říjnu. Ve třetí skupině je také stále dívka v rozumové výchově nejdále, ale chlapci již za ní zaostávají pouze nepatrně.

V **pracovní výchově** se projevil jak vliv individuality dětí, tak i spolupráce s rodiči. Do pracovní výchovy se totiž řadí nejen práce s různým materiálem, ale i sebeobsluha dítěte. Všechny děti se velmi zlepšily v sebeobsluze, ale i v práci s materiálem. Nejlepších výsledků opět dosáhly děti z první skupiny.

Ve **volné hře** si děti z první skupiny jednoznačně dokáží postavit konstrukčně nejsložitější stavbičky, všechny si zcela běžně hrají s kamarádem a hračky si dokáží mezi sebou půjčovat. Dovedou si také projevit vzájemné sympatie pohlazením, ráno se už společně vítají a při odchodu z jeslí se s kamarádem spontánně rozloučí. Následují děti ze třetí skupiny, oba chlapci z této skupiny již také začali upřednostňovat hru s kamarádem, výrazně se zlepšil jejich vztah k ostatním dětem a oba jim též začali častěji projevovat pozitivní nežli negativní city. Výjimku tvoří dívenka z této skupiny, která je velmi individualistická a ráda se prosazuje na úkor ostatních dětí. Určitě u ní hraje mnohem výraznější roli i skutečnost, že dosud nemá sourozence a evidentně není

natolik adaptabilní jako ostatní sledované děti, což se projevuje i obtížnějším navazováním sociálních kontaktů. V konstruktivních hrách se děti ze třetí skupiny zcela vyrovnaly dětem z první skupiny. Poslední jsou děti ze druhé skupiny. Tyto děti si s kamarádem teprve začínají hrát. K jiným dětem se chovají již většinou pozitivně. Ve hře s kostkami ovšem ještě nenabýly tolik zručnosti jako děti z první a třetí skupiny.

Ve všech řízených výchovách se opětjevily jako nejšikovnější děti z první skupiny. Děti ze druhé skupiny však již byly zcela zřetelně ve vývoji předechnány dětmi ze třetí skupiny, u nichž tak došlo k nejviditelnějšímu zlepšení a jejichž pokrok byl tedy celkově nejvýraznější.

5 DISKUSE

Za důležité zjištění považuji, že se potvrdily obě výzkumné otázky. Děti v první sledované skupině (tedy ty, které navštěvují jesle nejdéle) byly skutečně nejspěšnější při všech řízených výchovách, ať už hovořím o pozorování v říjnu nebo v lednu. Z porovnání říjnového a lednového pozorování zároveň zcela markantně vyplynul i fakt, že k nejvýraznějšímu vývojovému posunu došlo u dětí ze třetí sledované skupiny. Tyto děti chodí do jeslí nejkratší dobu, ale věkově odpovídají první skupině dětí.

V období mezi druhým a třetím rokem u dětí probíhají změny ve vývoji velmi rychle. Je proto těžké naprosto jednoznačně definovat, nakolik pomohl rozvoji dítěte pobyt v jeslích. Z tohoto zorného úhlu ovšem považuji za vypovídající, že u žádného z dětí nedošlo k zastavení vývoje nebo k regresi do předchozího období, což bývá známkou psychické deprivace. Můžeme tedy říci, že při vzájemné úzké a cílené součinnosti rodiny a jeslí daná fakta svědčí ve prospěch řízené a systematické práce, díky níž se v jeslích pod odborným vedením děti rozvíjejí po všech stránkách, aniž by zde citově strádaly.

Josef Langmeier uvádí, že ve dvou letech už umí dítě poskočit snožmo na místě.⁵⁵ Mnou pozorované děti byly v říjnu starší dvou let, ale tři z nich na místě poskočit neuměly. Zato v lednu umělo skákat už osm dětí z devíti. V tělesné výchově byl posun dětí nejvíce vidět na přesnějším a samostatnějším provedení zdravotních cviků. Největší problém dělalo dětem v říjnu udržení rovnováhy při stoje na jedné noze. Osm dětí z devíti to neumělo. V lednu už došlo ke zlepšení koordinace pohybů u dětí a stoj na jedné noze nezvládly pouze dvě děti. Dle Josefa Langmeiera tuto schopnost zvládne dítě ve třiceti měsících.⁵⁶

Dle Pavla Říčana rozvoj řeči je v období batolecím velmi rychlý. Ve dvou letech dítě umí jednoduchou říkanku a mluví v krátkých větách. Ve třech letech pak dítě už umí až 900 slov.⁵⁷ U dětí v pozorované skupině byl patrný vliv jeslí zejména na možnost každodenní komunikace s vrstevníky a aktivní snahu o dorozumění s nimi, tedy na rozvoj řeči. Děti, které chodily do jeslí nejdéle, měly již v říjnu řeč velmi dobře rozvinutou. Děti, které chodily do jeslí teprve jeden měsíc, měly řeč rozvinutou dokonce méně než děti mladší. Při pozorování v lednu už se ovšem rozdíl téměř ztratily. O něco lépe si při rozvoji řeči vedly sledované dívky před chlapci. Dle Josefa Langmeiera se tímto hlediskem zabývalo mnoho studií, ale žádná z nich zcela jednoznačně nepotvrdila, že dívky začínají mluvit dříve. Ve své knize pouze uvádí, že dívky většinou mluví dříve.⁵⁸ V rozumové výchově dělalo dětem největší problém určení mláďat domácích zvířat. V říjnu neumělo mláďata určit žádné z dětí. Zato v lednu dokázalo správně přiřadit mláďata ke zvířátkům již šest dětí. Posun byl také vidět při určování vlastností předmětů. V říjnu nerozlišovalo všechny tři vlastnosti žádné z dětí. Naproti tomu v lednu již šest dětí určilo u předmětů všechny tři vlastnosti.

Během třetího roku života se děti zdokonalují v oblékání a ve třech letech se už samy oblékají. Potřebují jen malou pomoc.⁵⁹ Při výzkumu jsem došla k podobnému závěru. V oblékání a svlékání, stejně jako v obouvání bačkorek, měly při pozorování v říjnu i v lednu nejlepší výsledky děti, které chodí do jeslí nejdéle. Při práci s plastelínou a s papírem se jako rozhodující ukázal věk dětí a předchozí zkušenost

55 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 71.

56 Srov. Tamtéž. s. 333

57 Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. s. 102.

58 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 199-202.

59 Srov. Tamtéž. s. 75.

s prací s daným materiálem. Děti ze třetí skupiny, které věkově odpovídají skupině první, dosáhly horších výsledků než děti mladší. Tento rozdíl ovšem při pozorování v lednu zmizel a děti ze třetí skupiny mladší děti svojí dovedností předešly.

Vzájemná interakce mezi dětmi začíná kolem dvou let. Jedná se ale pouze o krátkodobé akce. Typická je pro toto období paralelní hra. Ve třetím roce začíná soupeřivost a spolupráce.⁶⁰ V říjnu je na pozorované skupině dětí patrné, že se ještě příliš neznají. S kamarádem si hrají pouze dvě děti. V lednu již dává přednost hře s kamarádem šest dětí.

Pavel Říčan ve své knize uvádí, že batole již lépe vyjadřuje své city k dospělým a nově i k dětem. Některé děti umí druhé dítě utěšit pohlazením. Zdůrazňuje velkou roli dospělých při správném nácviku chování dětí.⁶¹ Pouze dvě děti ve sledované skupině se k ostatním dětem v říjnu chovalo netečně. Sedm dětí už umělo vyjádřit nějaký citový vztah k jiným dětem. U chlapců to bylo nejčastěji formou úderu, u dívek vítězilo pohlazení. V lednu se už sedm dětí k druhým dětem chovalo ohleduplně. U dvou dětí přetrvávalo nevšimavé nebo negativní chování. Děti také dospěly dále v půjčování hraček. V říjnu se o hračku ochotně rozdělily tři děti, zatímco v lednu již osm dětí. Tato vlastnost není běžně pro děti tohoto věku až tak typická. Svou úlohu v tom jistě hraje neustále připomínání přátelských vztahů a nabádání k přívětivosti ze strany ošetřujícího personálu.

Ve dvou letech dítě řadí kostky napodobivě jak svisle, tak i vodorovně. Tříleté dítě umí složitější konstrukce, třeba most.⁶² Děti měly za úkol stavět po předvedení most, ohrádku a věž. S tímto úkolem si děti poradily s rozdílným úspěchem. Nejvíce děti zaujala stavba věže a její následné shoení. Stavba mostu a ohrádky se dětem začala dařit až v lednu. Ve zručnosti na tom byly shodně děti z první a ze třetí skupiny. Tedy děti shodného věku.

Dle Zdeňka Matějčka ve dvou letech dítě přijímá rodinnou identitu a teprve nyní může vstoupit do nového otevřenějšího sociálního prostoru.⁶³ Tímto prostorem může být i malý kolektiv dnešních jeslí. Děti jsou v takto malém kolektivu již od útlého věku nenásilně vedeny nejen k možnosti napodobou se zdokonalovat ve svých dovednostech (jako i v rodině), ale zejména ke vzájemné spolupráci a navazování pozitivních kontaktů s okolím, se svými vrstevníky. Naprosto přirozeně se učí v dobrém vycházet s ostatními dětmi a zcela spontánně si mezi nimi hledat kamarády. I proto si dovoluji tvrdit, že v jeslích je tedy dětem v malém kolektivu vrstevníků zajištěna optimální péče, která vede k jejich všestrannému rozvoji a pomáhá je tak (ve spolupráci s rodinou) nenásilně připravovat na vstup do „velkého světa“.

---

60 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 81.

61 Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006. s. 107.

62 Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 71.

63 Srov. MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. s. 272.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se pokusila spojit problematiku vývoje dítěte do tří let jeho věku, socializaci dítěte a vliv pobytu v jeslích na tento proces. Chtěla jsem tak ukázat, jak jesle mohou ovlivnit vývoj dítěte zaměstnaných rodičů. (Je třeba si uvědomit, že mnozí rodiče zůstávají s dětmi na rodičovské dovolené a do jeslí děti vůbec nedávají. Je z toho patrný, což je pochopitelné, vliv rodinné politiky státu.)

V praktické části práce jsem se zabývala jednotlivými druhy výchovy v jeslích a hrou mezi dětmi. Během období tří měsíců samozřejmě nemohu prokazatelně zaznamenat, že by dítě v jeslích nikdy psychicky nestrádalo, ale zároveň nelze říci, že by k takovéto situaci nemohlo docházet doma. Domnívám se ovšem, že rozhodující je zde individuální psychická vyzrálость dítěte. Zatímco pro rodiče s dětmi existuje mnoho kroužků, pro samotné děti bez doprovodu rodičů je situace velmi nepříznivá. Jesle jsou patrně jen jednou z nemnoha jiných alternativ, které se nejmladším dětem nabízejí. Mohu říci, že osm z devíti mnou sledovaných dětí v jeslích vždy působilo spokojeně a zvědavě. Výkyvy v chování jsem postřehla pouze u jedné dívky. Tyto výkyvy se týkaly ale spíše jejího vztahu k ostatním dětem, ne vztahu k vychovám, hře a jeslím jako takovým.

Děti nastupují do jeslí nejčastěji ve věku dvou let a vývoj hrubé motoriky je tedy již víceméně ukončen. Jemná motorika je v té době u většiny dětí dobře rozvinuta, stejně jako řeč. Zajímavé je, že při sebeobsluze jsou děti méně obratné, než by se dalo předpokládat.

Výsledky sledování dětí tedy potvrzují, že rodiče, kteří začnou dávat dítě do jeslí, nijak nepříznivě neovlivňují jeho psychomotorický vývoj. Z hlediska rozvoje motoriky, řeči i sebeobsluhy zcela jistě pravidelná docházka do jeslí dítě posunuje ve vývoji směrem dopředu, a to nejen díky působení nových podnětů. Pro posouzení duševního vývoje dítěte je samozřejmě rozhodující, že rodiče volí jesle většinou až od dvou let dítěte a adaptace dětí na zařízení je tak nejčastěji postupná. Dítě si obvykle v takovém případě dokáže v kolektivu dobře zvyknout. Nejen že se nenaruší jeho stávající vazby k rodičům, ale navíc se dítě zcela spontánně (sice samostatně a na rodičích nezávisle, přesto pod laskavým dohledem dospělé osoby) učí navazovat vztahy s vrstevníky, což má jistě pro každého člověka jakožto bytost sociální nezanedbatelný význam pro jeho spokojenou budoucnost.

SEZNAM ZDROJŮ

Literatura

- BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 1 do 3 let*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-743-4.
- DOHERTY-SNEEDDON, G. *Neverbální komunikace dětí; jak porozumět dítěti z jeho gest a mimiky*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-043-7.
- ČAPEK, J.; ČAPKOVÁ, M. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-779-4.
- EINON, D. *Naše dítě; rozvoj osobnosti*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2007. ISBN 978-80-253-0534-8.
- EILEEN, K. A. *Přehled vývoje dítěte; od prenatalního období do 8 let*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-614-4.
- HANUŠOVÁ, M. *Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. ISBN neuvedeno.
- HORSKÁ, P. et.al. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-011-X.
- HOSKOVCOVÁ, S. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1424-8.
- GURÁŠOVÁ, H. et.al. *Výchovná problematika v dětských zařízeních*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1996. ISBN 80-7013-212-4.
- KAMMERER, D. *První tři roky života dítěte; průvodce pro rodiče*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1839-2.
- KOLÁŘOVÁ, J. *Klíč k jeslím*. Praha: Gender studies, o.p.s., 2007. ISBN 978-80-86520-22-3.
- LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. vyd.3. přeprac. a dopl. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: PORTÁL, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*. Praha: GRADA, 2005. ISBN 80-247-0870-1.
- MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.
- MELGOSA, J.; POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent-Orion s.r.o., 2003. ISBN 80-7172-613-3.
- MORRIS, D. *Dítě: zázrak prvních dvou let*. Bratislava: Perfekt, 2008. ISBN 978-80-8046-400-4.
- MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.
- NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Praha: GRADA Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2057-3.
- PAŘÍZEK, A. *Kniha o těhotenství a porodu*. Praha: Galén, 2006. ISBN 80-7262-621-4.
- PIAGET, J.; INHELDEROVÁ, B. *Psychologie dítěte*. vyd.5. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-263-8.
- PREKOP, J. *Malý tyran*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-56-9.
- PREKOP, J.; HÜTHER, G. *Odhalte poklad u svého dítěte: kniha pro zvědavé rodiče*.

Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2070-8.
ROGGE, J.U. *Děti potřebují hranice*. vyd. 2. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-418-4.
ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-124-7.
SCHWEIZER, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 1993.
ISBN 80-85282-77-1.
ŠPAŇHELOVÁ, I. *Průvodce dětským světem*. Praha: Grada Publishing, 2008.
ISBN 978-80-247-1907-8.
ŠULOVÁ, L.; ZAUCHE-GAUDRON, CH. *Předškolní dítě a jeho svět = Enfant d'age
préscolaire et son monde*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0752-2.
ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z vývojové psychologie pro učitelství mateřských škol*.
Liberec: Technická univerzita, 2003. ISBN 80-7083-697-0.
VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum,
2005. ISBN 80-246-0956-8.
VYMĚTAL, J. *Úzkost a strach u dětí: jak jim předcházet a jak je překonávat*. Praha:
Portál, 2004. ISBN 80-7178-830-9.

Elektronické zdroje.

BRITSKÉ LISTY. *Cílem není do jeslí hnát rodiče, kteří nemají zájem jít do práce*.
[online] poslední aktualizace 6.2.2009. [cit.24.2.2011]
Dostupné na WWW: <<http://blisty.cz/art/45181.html>.ISSN 1213-1792.

Abstrakt

HANELOVÁ, K. *Psychomotorický vývoj dětí trvale umístěných v jeslích*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce Mgr. Jitka Ivanková.R.N.

Klíčová slova: psychomotorický vývoj, dítě, socializace, rodina, výchova, jesle

Bakalářská práce se zabývá vlivem jeslí na psychomotorický vývoj dítěte. Práce obsahuje teoretickou a praktickou část. V teoretické části je popsán psychomotorický vývoj dítěte do tří let, vliv rodiny a vrstevníků na socializaci dítěte. Dále jsou v této části popsány jesle a jejich vývoj v naší republice. Teoretická část končí popisem konkrétních jeslí.

Praktická část se věnuje výzkumu dětí v jeslích E. Pittera v Českých Budějovicích. Sledováno je devět dětí při třech různých řízených výchovách a při volné hře. Pozorování proběhlo dvakrát. Odstup mezi prvním a druhým pozorováním je tři měsíce. Jesle znamenají posun pro dítě především ve vývoji vztahů k druhým dětem, ale rozhodující část výchovy spočívá na rodině.

Abstract

HANELOVÁ, K. *A psychomotor development of children permanently placed in day nurseries*. České Budějovice 2011.

Bachelor work. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Psychology. Head of the work Mgr. Jitka Ivanková.R.N.

Key words: psychomotor development, child, socialization, family, education, day nursery

The thesis is focused on the influence of day nursery on a psychomotor development of a child. The work is divided in two parts, theoretical and practical. The theoretical part describes the psychomotor development of children under three years as well as an influence of a family and peers on socialization of a child. Further, there are described nurseries and their development in our republic in this part. The theoretical part is concluded with a presentation of a specific nursery.

My practical part attends to the research of children in E. Pittera's day nursery in České Budějovice. Nine children have been observed during three different guided trainings and at a free activity. The observation took place twice. The distance between the first and the second observation was three months. Nursery means the advancement for a child particularly in the development of relations to other children, however, a deciding part of the education rests upon a family.